

შოთა ვადაჭკორია

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ახალი და უახლესი ისტორიის განყოფილების მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი.

აღნიშნული სტატია დაიწერა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდში მოპოვებული გრანტის (№ R/148/2-101/14) ფარგლებში

ანტისაბჭოთა გამოსვლები საქართველოში და ქართული ემიგრაცია (1956-1960 წლები)

ომის შემდეგი პერიოდის უმკაცრესი რეპრესიებისა და გადასახლებების, ადამიანებზე ფსიქოლოგიური ზემოქმედებისა და დაშინების ფორმების გამოყენების მიუხედავად, თავმოყვარეობის, ღირსების და ეროვნული ცნობიერების ამოშანთვა ქართველებში ვერ შეძლეს. თუკი 1951-1955 წლების ქართველი ახალგაზრდობის პოლიტიკური ცხოვრება გარეგნულად მდორე მდინარის დინებას წააგავდა, ეს სრულებითაც არ ნიშნავდა, რომ საბჭოთა ტოტალიტარულმა რეჟიმმა სანადელს მიაღწია და ქართველობას ეროვნულ თავისუფლებაზე ფიქრი დააკარგვინა. ამ შემთხვევაში, გადამწყვეტ როლს ორი ფაქტორი განსაზღვრავდა: 1) სსრკ-ში და დასავლეთის ქვეყნებში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების გათვალისწინება, ქართველ ახალგაზრდობას თავშეკავების აუცილებლობას კარნახობდა; 2) ი. სტალინის გარდაცვალების (1953 წლის 5 მარტი) და ბერიას დაპატიმრების (1953 წლის 26 ივნისი) შემდეგ, რეპრესირებულთა რეაბილიტაციის (1953-1954 წლები) ღონისძიებები, ქვეყნის გარეგნული ლიბერალიზაციისა და დემოკრატიის დაწყების შთაბეჭდილებას ქმნიდა. ახალი ხელისუფლება – ნ. ხრუშჩოვის მეთაურობით, კაცთმოყვარეობის წამოსასხამით მოქმედებდა, რაც ქვეყნის ახალგაზრდობაზე გარკვეულ იდეოლოგიურ ზემოქმედებას ახდენდა. ყოველივე ზემოაღნიშნულის მიუხედავად, ქართველებთან მიმართებაში გასაოცარი სიძულვილი არ შეცვლილა. **რუსი ჩინოვნიკები, ი. სტალინის 30 წლიანი და ლ. ბერიას მმართველობის შედეგებზე პასუ-**

ხისმგებლობას – ქართველ ერს აკისრებდა. ქართველთა მიმართ გადმოსროლილი დაუმსახურებელი ბრალდებები, ერის წონასწორობიდან გამოყვანაზე და შურისძიების საფეხურის მომზადებაზე იყო გათვლილი. მოსკოვში დაგეგმილ ამ პროვოკაციულ ქმედებას, ქართული ემიგრაცია დროულად გამოეხმაურა და შესაბამისი საინფორმაციო საშუალებებით ქართველობა გააფრთხილა. საქმე ეხებოდა სპონტანურად ანტისაბჭოთა გამოსვლებთან მიმართებაში თავშეკავებას, ხრუშჩოვისა და მისი გარემოცვისათვის ქართველებზე შურისძიების საბაბის არ მიცემას.

იმ პერიოდში მიმდინარე პოლიტიკურ საკითხებზე გამოქვეყნებულ სამეცნიერო შრომებში და ემიგრაციულ პრესაში დაბეჭდილ პუბლიკაციაში, გამოკვეთილი ფორმითაა ნაჩვენები ის საპირისპირო სიძულვილი, რომელსაც ქართველობა რუსული შოვინისტური პოლიტიკის მიმართ იჩენდა. ამ მასალების მიხედვით, ქართველებში შინაგანი საპროტესტო მუხტი იმდენად აალებად საფეხურზე იყო, რომ მტკივნეულ ნერვზე ფეხის დაჭერით მისი ამოქმედება გარდუვალი ხდებოდა. ამ მხრივ, გადამწყვეტი როლი სკკპ XX ყრილობამ (1956 წლის 14-25 თებერვალი) შეასრულა. მხედველობაში მაქვს ი. სტალინის პიროვნების კულტისა და მისი შედეგების დაძლევის შესახებ ნ. ხრუშჩოვის მიერ პარტიის XX ყრილობაზე გაკეთებული მოხსენება და შესაბამისი რეზოლუცია. მართალია, არცერთი მათგანი იმ პერიოდის პრესაში არ გამოქვეყნებულა, მაგრამ, მათი შინაარსი მალევე გახდა ცნობილი. სამეცნიერო ლიტერატურაში დადასტურებულია, რომ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ი.სტალინის სახელი ქართული საზოგადოების დიდი ნაწილისათვის ეროვნული სიამაყის სიმბოლოდ იქცა. აქედან გამომდინარე, მისი მოულოდნელი კრიტიკა, ქართველი ერის დიდმა ნაწილმა, ეროვნულ შეურაცყოფად და დამცრობად მიიღო. მითუმეტეს, ი. სტალინის წინააღმდეგ ბრძოლა ისეთი ფორმით მიმდინარეობდა, რომ 30 – 40-იან წლებში ჩადენილი ყველა ბოროტების შემოქმედად ერთი პიროვნება იქნა გამოცხადებული, რომლის ეროვნებას ხაზგასმით მიუთითებდნენ. არაფერს ამბობდნენ პიროვნების კულტის შექმნის საფეხურის შემამზადებელ პარტიის მცდარ კურსზე. ი. სტალინის პიროვნების კულტის კრიტიკამ მიცვალებულის ანგარიშსწორების სახე მიიღო, ხოლო სისტემა ხელუხლებელი დატოვა [1, 294]. ყოველივე ეს, ი. სტალინის გარდაცვალების 3 წლისთავს დაემთხვა. რამდენადაც, ქართველი ახალგაზრდების ერთ ნაწილში სტალინის

პიროვნება გაფეტიშებული ფორმით იყო აღქმული, ქართული ტრადიციის შესაბამისად, თბილისის სტალინის სახელობის უნივერსიტეტის სტუდენტები ყოველი წლის 5-6 მარტს, სანაპიროზე სტალინის ძეგლთან მშვიდობიან სადღესასწაულო შეკრებებს აწყობდა. წინა წლებისაგან განსხვავებით, 1956 წლის 5 მარტის სტუდენტთა ღონისძიება მასობრივ მიტინგში გადაიზარდა [2, 6-7].

თბილისის პარალელურად მიტინგები გაიმართა ქუთაისში, ბათუმში, სოხუმში, ცხინვალში. რეგიონებიდან ხალხმრავლობით გორის მიტინგი გამოირჩეოდა. ეს იმითაც იყო განპირობებული, რომ მის მონაწილეებს ცხინვალის, ახალგორის, კასპისა და ქარელის რაიონებიდან შეუერთდა უფროსი და ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლები. ქალაქ გორში, სტალინის ძეგლთან მიმდინარე ხალხმრავალ შეკრებებს, 16 კაციანი შტაბი ხელმძღვანელობდა. მას სათავეში, იმავე რაიონის გაზეთის რედაქციის თანამშრომელი მაყვალა ოქროპირიძე ედგა. შტაბს კავშირი ქონდა თბილისის მიტინგის ხელმძღვანელობასთან. „მიტინგის თითოეულ მონაწილეს – ამბობდა მ. ოქროპირიძე – აინტერესებდა პასუხი ერთ კითხვაზე: ხრუმჩოვი და მთავრობის ზოგიერთი წევრი როდის იყვნენ მართლები, მაშინ როცა აქებდნენ და ადიდებდნენ სტალინს თუ ახლა, როცა ლანძღავენ და ტალახში სვრიან მის სახელს; მაშინ როცა ქართველებზე წერდნენ და ამბობდნენ, რომ ამ ხალხს სადიდებლად ისიც ეყოფა, რომ კაცობრიობას მისცა დიდი სტალინიო, თუ ახლა, როცა დაცინვით იხსენიებენ ქართველებს როგორც სტალინის მშობლიურ ხალხს“ [3, 10]. ამ ამონაწერიდან კარგად ჩანს: 1) ორმაგ სტანდარტებზე და ორპიროვანი იანუსისთვის დამახასიათებელი იდეოლოგიურ-პროპაგანდისტულ საქმიანობაზე დაფუძნებულ გადანყვეტილებებს, საზოგადოებაზე რა უარყოფითი ფსიქოლოგიური ზემოქმედების მოხდენა შეუძლია; 2) ხელისუფლების უმაღლესი ეშელონების მხრიდან გადადგმული ნებისმიერი ნაბიჯი, ამა თუ იმ ერის ღირსების დამცრობაზე არ უნდა ყოფილიყო აგებული. ხაზგასმით მინდა აღვნიშნო, რომ 1956 წლის 5 მარტს დაწყებული საპროტესტო გამოსვლები, შეურაცყოფილი და ღირსებაგათელილი ერის აფეთქების გამოვლინებას წარმოადგენდა და არა სკკ პარტიის, ლენინის ან სტალინის ზეალმატებული სიყვარულით განპირობებულ მოვლენებს.

ამ საკითხთან მიმართებაში ჩემი ყურადღება გაზეთ „ქართულ აზრში“ დაბეჭდილმა პუბლიკაციამ „ნიუ იორკი, მარტი 1956“ მიიქცია. „იმ თაობისთვის — ვკითხულობთ წერილში, რომელსაც 1921

და 1924 წელი ახსოვს, სტალინი უსაშინლესი მტერი იყო ქართველი ერის, რადგან 1921 წელში საქართველოს დამოუკიდებლობის და-
ლუპვა სტალინის ინიციატივით მოხდა. მან მიუსია რუსული ჯარი
საქართველოს და თავისი სამშობლო დაუმორჩილა რუსეთს (მაშინ
ერქვა რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკა). 1924 წელშიაც სტალინის
ინიციატივით და მისი პირადი ბრძანებით მოხდა ქართული ეროვ-
ნული ინტელიგენციის განადგურება. ამის შემდეგ მომხდარი და-
უსრულებელი წმენდები და ჟლეტა ქართველებისა მუდამ სტალი-
ნის საქმე იყო. ეს საქართველოში ყველამ იცოდა. ამიტომ, დიდ
შეცდომას უშვებს უცხოეთის პრესა, როცა ამბობს, რომ სტალინი
საქართველოში განსაკუთრებით უყვართ“.

ეს ამონაწერი, 1921 წლიდან 1953 წლის ჩათვლით ყველა იმ
ტრაგიკულ ფაქტებზე მიაწინებს, რომლებიც ი.სტალინის უშუა-
ლო ხელმძღვანელობით, ან მის მიერ არჩეული პოლიტიკური კურ-
სით იყო განპირობებული. მეორე მხრივ, 1956 წლის მარტის მოვ-
ლენების მონაწილეთა დიდი ნაწილი იმ თაობას ეკუთვნოდა,
რომლის ოჯახებმა, არსებული ხელისუფლებისგან უმძიმესი
დარტყმა მიიღო. ამ ფონზე, სტალინისადმი განსაკუთრებული
სიყვარულის წამოსასხამით მიტინგის მონაწილეთა უმრავლე-
სობის შემოსვა, რომანტიზმის ნებისმიერ ჩარჩოს სცილდება.
ჩემი ასეთი პოზიციის გამო, არ გამოვრიცხავ, რომ ი.სტალინის
ქომაგებმა, მიტინგზე გამოტანილი ლოზუნგები შემახსენონ.
მხედველობაში მაქვს: „გაუმარჯოს სკკპ“, „გაუმარჯოს ლენინ-
სტალინის პარტიას“, „დიდება სტალინს“ და ა. შ. ხაზგასმით
მინდა აღვნიშნო, რომ ასეთი ფონი, საქართველოს დამოუკიდებ-
ლობის საკითხის დასაყენებლად მოხერხებულად იყო გამოყე-
ნებული. მომიტინგეთა წინაშე სიტყვით გამომსვლელთა შორის,
მრავალმხრივი ლოზუნგებით ჯანსუღ ჩარკვიანი გამოირჩეო-
და. „ხალხის ნება-სურვილს – აცხადებდა იგი – ვერავინ გადავა.
გაუმარჯოს თავისუფალ საქართველოს. გაუმარჯოს საბჭოთა
საქართველოს... ჩვენ გვიყვარს დიდი რუსი ხალხი, მათთან
მხარდამხარ უნდა ვიართ ისეთი წესიერი გზით, როგორც ოდეს
საქართველო დასაბამიდან... ჩვენ ქრისტიანები ვართ, ჩვენ ვაჟ-
კაცები ვართ, ჩვენი მამა-პაპა გვასწავლიდა, რომ ჩვენ თავი-
სუფლები ვართ და ვიქნებით მარად!“ [2, 26-27].

ჯ. ჩარკვიანის სიტყვიდან ჩემს მიერ მოტანილი ეს ამონაწერი,
უშიშროების შესაბამისი უწყების მაღალჩინოსნებისგან, საბჭოთა
ხელისუფლებისა და რუსი ხალხის ქართველების მხრიდან მტრად

გამოცხადების ნებისმიერ მცდელობას სათავეშივე გამორიცხავდა. იმავდროულად, საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი – „გაუმარჯოს თავისუფალ საქართველოს“ გამოკვეთილი ფორმულირებით იყო დაყენებული. ეს იდეა, იმავე მიტინგზე მის მიერ წაკითხულ ლექსშიაც იქნა გატარებული. აღნიშნულ ფაქტებს უკეთებდა რა ანალიზს, შ. ნოზაძე სავსებით სწორად დასძინდა: „ჩარკვიანის სიტყვასა და ლექსში ლაპარაკია არა მარტო სტალინის სიყვარულზე, არა მარტო რუს ხალხთან მხარდამხარ სიარულზე, არამედ თავისუფალ, დამოუკიდებელ საქართველოზეც“ [2, 28].

მიუხედავად იმისა, რომ მარტის მოვლენებმა სერიოზული სახე მიიღო, საბჭოთა საინფორმაციო საშუალებები სიმართლეს მალავდა და მიმდინარე პროცესებს სასხვათაშორისო ფორმით აწვდიდა საზოგადოებას. სწორი ინფორმაცია, კიდევ უფრო ხელმიუწვდომელი იყო უცხოეთის ჟურნალისტებისათვის. აუცილებლობა, ჩაკეტილი საინფორმაციო სივრცის გარღვევას საჭიროებდა. ამ თვალსაზრისით, მიტინგის ორგანიზატორებმა უალრესად გაბედული და დიპლომატიური სვლა გააკეთა. მხედველობაში მაქვს ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის თავმჯდომარის მოადგილის ჯუ დეს თბილისში ყოფნის ფაქტის გამოყენება და მასთან შეხვედრის მიღწევა. მიტინგის მონაწილეთა 5 კაციანი დელეგაციის თხოვნაზე – მონაწილეობა მიეღო სტალინის ძეგლთან გამართული მიტინგის მუშაობაში, ჯუ დემ ავადმყოფობის მომიზეზებით დელეგაციის სურვილი ვერ დააკმაყოფილა, მაგრამ თავისი წარმომადგენელი მიტინგზე მაინც გაგზავნა, რომელმაც იქ შეკრებილ ხალხს მოკლე სიტყვით მიმართა [3, 266].

მსოფლიოს ერთ-ერთი უდიდესი ქვეყნის წარმომადგენლის მიტინგზე მისვლა და მისი მონაწილეებისადმი სოლიდარობის გამოცხადება, პოლიტიკური და იდეოლოგიური თვალსაზრისით განსაკუთრებულ დატვირთვას ატარებდა. ამ ფაქტორმა, მიტინგის მონაწილეთა რაოდენობა კიდევ უფრო გაზარდა. ამ საკითხთან მიმართებაში, დღემდე გამოქვეყნებულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ორი ურთიერთ საწინააღმდეგო ციფრობრივი მონაცემებია მოტანილი: 1) 50-60 ათასი [2, 7]. 2) 70-80 ათასი [4, 381]. მომიტინგეთა რაოდენობის ზრდამ, საქართველოს ხელისუფლება საგონებელში ჩააგდო. რესპუბლიკის იმჟამინდელი ცეკას პირველი მდივანი ვ. მჟავანაძე მომიტინგეებს რამდენჯერმე შეხვდა და მოსალოდნელი უმძიმესი საფრთხიდან გამომდინარე, მომიტინგეებს თხოვნით მიმართა, რომ დაშლილიყვნენ. **ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ ჯუ**

დეს წარმომადგენლის მიტინგზე მისვლით, მომიტინგეთა ზე-
აღმაფრენის და შემართების განწყობიდან გამომდინარე, ისინი
არა თუ დაშლას, არამედ, მიმდინარე პროცესების რადიოთი და
პრესის საშუალებით ოფიციალურად გახმოვანების პარალე-
ლურად, საქართველოს დამოუკიდებლობის მოთხოვნას აყენებ-
დნენ. მხედველობაში მაქვს თეატრალური ინსტიტუტის კურ-
სდამთავრებულის გივი ბარამიძის მიერ 8 მარტს, სანაპიროზე
წარმოთქმული სიტყვა, რომელიც მონოდებით დაამთავრა: „გა-
უმარჯოს თავისუფალ და დამოუკიდებელ საქართველოს, ძირს
კოლონიალიზმი!“ რამდენადაც მომიტინგეთა იდეურმა მიმარ-
თულებამ, გამოკვეთილი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი
მოძრაობის ხასიათი მიიღო, ამ ფაქტიდან გამომდინარე, საქარ-
თველოს ხელისუფლება პანიკამ მოიცვა და თბილისის გარნი-
ზონის უფროსს, გენერალ მაიორ გლადკოვს წინადადებით მი-
მართა: უზრუნველყო სახელმწიფო მნიშვნელობის ობიექტე-
ბის დაცვა. 1956 წლის 9 მარტიდან კავშირგაბმულობის შენობა
თბილისის გარნიზონის სამხედრო ნაწილის ოცეულმა დაიკავა.
იმავდროულად თბილისში გაძლიერებული სამხედრო ნაწილები და
ჯავშან-ტექნიკა იქნა შემოყვანილი. ეს იმის მაჩვენებელი იყო, რომ
მცირეოდენი პროვოკაციის შემთხვევაში, სსრკ-ის თავდაცვის სა-
მინისტროს ქვემდებარე სამხედრო შენაერთები იარაღს გამოიყე-
ნებდა. იმ დოკუმენტური მასალების მიხედვით, რომელიც შ. ნოზა-
ძეს აქვს თავის მონოგრაფიაში მოტანილი, კარგად ჩანს, რომ სა-
ქართველოს იმჟამინდელმა ხელისუფლებამ, მომიტინგეთა მინიმალური
მოთხოვნების (მათ შორის რადიოთი მიტინგის მიმდინარეო-
ბის გადაცემა) შესრულება ვერ შეძლო. ამით იყო განპირობებული
მომიტინგე ახალგაზრდების ერთი ჯგუფის მიერ 9 მარტს ღამით
კვშირგაბმულობის სახლისკენ დაძვრა იმ იმედით, რომ ისინი ძირი-
თადი მოთხოვნების ოფიციალურად გახმოვანებას შეძლებდნენ.
რამდენადაც, მოსკოვიდან მოვლინებული მაღალჩინოსანი სამხედ-
როების მიზანს, ქართველი ახალგაზრდების სანიმუშოდ დასჯა, მი-
სი სისხლის დაღვრა და მორჩილების არტახებში მოქცევა წარმო-
ადგენდა, ბუნებრივია, პროვოკაციის რამდენიმე სახეობა წინასწარ
ქონდათ დამუშავებული. მიტინგის მონაწილეთა ჩვენებებიდან ირ-
კვევა, რომ რუსმა სამხედროებმა, მომიტინგე ახალგაზრდების მი-
მართ პროვოკაციის წინასწარ შემუშავებული სქემა გამოიყენა. სა-
ნაპიროსკენ უკანდახეულ უიარაღო მომიტინგეებს ავტომატები-
დან ცეცხლი გაუხსნა. დოკუმენტური მასალით დასტურდება, რომ

მომიტიინგები უიარალონი იყვენ და ამ დაპირისპირების დროს არცერთი რუსი სამხედრო არ დაღუპულა. სამედიცინო დასკვნის მიხედვით, ყველა მოკლულ და დაჭრილ მომიტიინგეს ტყვიები ზურგში ქონდა ნასროლი.

ამ ტრაგიკული მოვლენის შესახებ, პრესის ფურცლებზე და სამეცნიერო ლიტერატურაში დაბეჭდილი მასალების მიხედვით, 1956 წლის 9 მარტის ტრაგიკული მოვლენების დროს დაღუპულთა შესახებ დაზუსტებული მონაცემები დღემდე არ არსებობს. ქართული ემიგრაციის წარმომადგენელთა მიერ პრესის ფურცლებზე დაბეჭდილი მასალების მიხედვით, დაღუპულთა რაოდენობა 100-160 კაციტაა განსაზღვრული. ხოლო უცხო ქვეყნების დიპლომატების ცნობით, დაჭრილ-დახოცილთა რაოდენობა 300 კაცსს აღემატებოდა [5]. რაც შეეხება სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის ოფიციალურ მონაცემებს, დაღუპულად 22 კაცია მიჩნეული. პარტიის XXVIII ყრილობაზე ე. შევარდნაძის მიერ გაკეთებულ მოხსენებაში 150 კაცია დასახელებული [6]. უცხოეთის ერთ-ერთი სააგენტოს მონაცემებით 400 კაცი, ხოლო ნ. ნათაძის დაანგარიშებით 500-1200 კაცამდე უნდა დაღუპულიყო [7]. იმავე საკითხს შეეხო შ. ნოზაძეც. მისი კატეგორიული „მტკიცებით“, 1956 წლის 9-10 მარტის მოვლენების დროს მოკლულთა რაოდენობა 22 კაცს არ აღემატება. ამ შემთხვევაში იგი სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის მონაცემებს ეყრდნობოდა და მისი კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენება მიზანშეუწონლად მიაჩნდა.

მშვიდობიანი მომიტიინგებისადმი უმკაცრესი ანგარიშწორების შემდეგ, თბილისის გარნიზონის უფროსის გლადკოვის № 14 ბრძანების საფუძველზე, ქალაქში სამხედრო პატრულირება შემოიღეს. მომხდარი ფაქტის ხელისუფლების მხრიდან გამართლების მიზნით, საქართველოს კვ ცენტრალური კომიტეტის და საქართველოს ალკვ ცენტრალური კომიტეტის ერთობლივი განცხადებით, მიტიინგის მონაწილეები დეზორგანიზატორებად და პროვოკატორებად გამოცხადდა. ეს დოკუმენტი საზოგადოებას 5-9 მარტის საპროტესტო გამოსვლების ძირითად განმაპირობებელ მიზეზებს უმაღლავდა. ამ ქმედებით, იმ დანაშაულის მიფურჩეება სურდათ, რომელიც მშვიდობიან მომიტიინგებთან მიმართებაში იქნა გამოყენებული და ათეულობით ახალგაზრდის სიცოცხლე შეინირა. ამ ქმედებით, ცენტრალურმა ხელისუფლებამ და მის მიერ საქართველოში გამოგზავნილმა სამ-

ხედრო უწყების მაღალჩინოსნებმა, ქართველთა მიმართ ბიოლოგიური სიძულვილი ოფიციალურად გამოავლინა.

თბილისში მომიტინგე ახალგაზრდების ამოხოცვიდან ერთი კვირის შემდეგ, საქართველოს პარტიული აქტივის კრებამ (1956 წლის 17 მარტი) ამ საკითხზე საგანგებოდ იმსჯელა. მისი მონაწილეები, პარტიის ცეკას ხელმძღვანელობისგან კისერზე თოკგამობმული ხბოს მდგომარეობაში აღმოჩნდნენა და ამ პოზიციაში მყოფებმა შეფასების იმ სამარცხვინო და შეურაცმყოფელ ტერმინოლოგიას (ხულიგნები, პროვოკატორები, მტრული ელემენტებისგან ნაქეზებული ბრბო) დაუჭირა მხარი, რომელიც 5-9 მარტის მიტინგის მონაწილეთა მიმართ იქნა გამოყენებული. შედარებით უფრო სალი აზროვნებით, საქართველოს კომკავშირის აქტივის (1000 კაცი) რესპუბლიკური კრების (1956 წლის 26-27 მარტი) მონაწილეთა გამომსვლელები გამოირჩეოდა. მხედველობაში მაქვს გ.ბანძელაძის სიტყვა. 1956 წლის მარტის მოვლენები მან, ინტელექტუალური აზროვნების ფონზე განიხილა და ლოგიკურ-ეთიკური კატეგორიების მომარჯვებით, საბჭოური იდეოლოგიური მანქანის დასამარება მოახდინა. „როდესაც ვაკრიტიკებთ რომელიმე მითითებას თუ დებულებას, ან მათ ავტორს – ამბობდა იგი – როგორი ავტორიც არ უნდა იყოს ის, აუცილებელია დავასაბუთოთ ეს მცდარობა. ეს ელემენტარული ლოგიკური და ეთიკური მოთხოვნაა, რაც არასოდეს არ უნდა დავივიწყოთ... არ შეიძლება კრიტიკის გაუფასურება, ამით ახალგაზრდობაში თვით ჩვენ ვკარგავთ ავტორიტეტს. ისტორია არ ივინყებს არც დამსახურებას და შეცდომებსაც არავის აპატიებს“ [2, 187-188].

პრობლემისადმი ასეთი მიდგომა და შეფასების კრიტერიუმების ლოგიკურ აზროვნებაზე დაფუძნება, იმ პერიოდის პარტიული ნომენკლატურისათვის მიუღებელი იყო. აქედან გამომდინარე, გ.ბანძელაძის გამოსვლა მცდარად და არაპარტიული აზროვნების გამოვლინებად იქნა გამოცხადებული. საკავშირო და ადგილობრივი პარტიული ორგანიზაციების მიერ იდეოლოგიური ხაზით ქართველი ახალგაზრდების დასადანაშაულებლად აღებული კურსი, ფაქტობრივი მასალით დადასტურებას მოითხოვდა. ამ მიზნით, სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმის 1956 წლის 10 ივლისის დადგენილებით, 1956 წლის მარტის მოვლენების შემსწავლელი საგანგებო კომისია საქართველოში იქნა გამოგზავნილი. მას სსრკ-ის შინაგან საქმეთა მინისტრის მოადგილე ოვსიანიკოვი ხელმძღვანელობდა. კომისიის მიზანს, ყალბი დოკუმენტაციის შედგენა

და მომხდარი ტრაგედიის ქართველი ახალგაზრდებისადმი გადაბრალება წარმოადგენდა. „მოსკოველი ექსპერტები შეეცადნენ, დახოცილი ახალგაზრდები დაედანაშაულებინათ აგრესიულობაში იმ ფაქტით, რომ მათ, თითქოს ტყვია არა ზურგიდან, არამედ პირდაპირ ქონდათ ნასროლი. ეს ფალსიფიკაცია მხილებული იქნა. დადასტურდა, რომ მანიფესტაციის მონაწილე ახალგაზრდებს არმიასთან შეტაკება არ ქონიათ და ისინი ზურგიდან ნასროლი ტყვიების მსხვერპლნი გახდნენ...“ [1, 297]. ასეთი „მარცხის“ მიუხედავად, სკკპ ცენტრალური კომიტეტი ქართველთა მიმართ შურისძიებაზე ხელის აღებას არ აპირებდა. მხედველობაში მაქვს სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმის 1956 წლის ივლისის დადგენილება „საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის არადამაკმაყოფილებელი მუშაობისა და შეცდომების შესახებ“. ამ დოკუმენტით, ცენტრალურმა ხელისუფლებამ ქართველ ხალხს ბრალი ნაციონალიზმში, „ეროვნული განსაკუთრებულობისადმი ავადმყოფურ დამოკიდებულებაში და ყოყოჩობაში“ დასდო. ყოველივე ეს ისეთი ფორმით გაკეთდა, რომ მას, ქართველთა შეურაცყოფა და დამცრობა ნითელ ზოლად გასდევდა. ამ დოკუმენტის შედგენაში, კრემლის მესვეურებთან ერთად, საქართველოდან წარგზავნილი კარიერისტი ხელმძღვანელებიც დებულობდა მონაწილეობას [1, 297].

1956 წლის მარტის მოვლენების შეფასებასთან მიმართებაში, გარკვეული ადგილი უცხოეთის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრის დამოკიდებულების წარმოჩენას უნდა მიენიჭოს. საზოგადოებისთვის ცნობილი უნდა იყოს, საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოში განხორციელებულ ვანდალურ ქმედებებთან მიმართებაში, თუ რა პოზიცია დაიჭირა იმ პერიოდში დასავლეთმა. ჩემს ხელთ არსებული მასალების საფუძვლიანად შესწავლიდან ირკვევა, რომ 1956 წლის 9 მარტის ტრაგედიისადმი დასავლეთის დამოკიდებულებამ სამი საფეხური გაიარა: 1) ინდიფერენტული; 2) არასწორი შეფასებები და 3) ობიექტური შეფასებები.

1) პრობლემისადმი ინდიფერენტული დამოკიდებულება: 1956 წლის მარტის მოვლენებთან მიმართებაში, უცხოური პრესის ფურცლებზე დაბეჭდილი პუბლიკაციები, საბჭოთა იმპერიაში მთელი 30 წლის განმავლობაში პირველად მომხდარი უჩვეულო პროცესებით იყო განპირობებული. რაც შეეხება სტატიების დონეს, გაზეთი „ქართული აზრის“ (1956 წლის №4) მონიწივე პუბლიკაციის მიხედვით თუკი ვიმსჯელებთ, ზერელე შეფასებებით ხასი-

ათდებოდა და არცერთი მათგანი მომხდარი ფაქტის ანალიზის გაკეთების მცდელობას არ შეიცავდა. ასეთი ინდიფერენტული დამოკიდებულება გამოავლინა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ და უცხოეთის ქვეყნების დიპლომატიურმა წრეებმაც. საზღვარგარეთული პრესისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების სასხვათაშორისო პოზიციის გამო, გ. გაბლიანი სტატიაში „რა მოხდა?“ გულისტკივილით წერდა: „გუდმანის ჯაზის მოგზაურობის დროს „კატიუშას“ დამღერების გამო თბილისელების საპასუხო ყიჟინამ, ამერიკის პრესაში და ტელევიზიაში უფრო მეტი ყურადღება დაიმსახურა, ვიდრე 1956 წლის მარტის მოვლენებმა“. სსრკ-ში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისადმი კაპიტალისტური ქვეყნების ზემოაღნიშნულ დამოკიდებულებას შეეხო ურნალ „ჩვენი დროშა“-ში დაბეჭდილი პუბლიკაცია: „საბჭოთა საგარეო პოლიტიკა“. მასში გარკვევითაა მითითებული, რომ სსრკ-ში მიმდინარე ანტიკომუნისტურ პროცესებს, კაპიტალისტური ქვეყნები პასიურად უყურებდნენ, მათდამი ფულითა და იარაღით დახმარებას ვერ იმეტებდნენ. „მათი დევიზი – სხვისი ჭირი ღობეს ჩხირი ხდება მსოფლიოს მოვლენათ... დასავლეთი და ამერიკა ემზადება ომისთვის... აწყობს საერთო შტაბებს, მაგრამ ამას არ ახლავს იდეოლოგიური და პოლიტიკური მუშაობა და მით ნიადაგის მომზადება თვით საბჭოთა ხალხებში ომის მოსაგებათ“.

2) არასწორი შეფასებები: ქართველთა ეროვნული სატკივარით გამოწვეული 1956 წლის 9 მარტის მოვლენებისადმი ინდიფერენტული დამოკიდებულება დაედო საფუძვლად, მომხდარი ფაქტისადმი დასავლეთის მხრიდან არასწორ შეფასებებს. იმ პერიოდის ემიგრაციულ პრესაში გამოქვეყნებული მასალებიდან ირკვევა, რომ გერმანიაში, საფრანგეთში და აშშ-ი გამომავალი გაზეთები, 1956 წლის 5-9 მარტის საპროტესტო მიტინგებს, სტალინისადმი ქართველთა სიმპათიით ხსნიდა. ამ შემთხვევაში ისინი ძირითადად მოსკოვის საინფორმაციო საშუალებებისგან გავრცელებულ მასალებს ეყრდნობოდნენ. ამ საკითხთან დაკავშირებით, აშშ-ი დაბეჭდილი პუბლიკაციების შესახებ გაზეთი „ქართული აზრი“ სტატიაში „რა მოხდა საქართველოში?“ ხაზგასმით წერდა: „აქაურმა პრესამ გაიმეორა მოსკოვის ვერსია და ეს ბრძოლა ახსნა ქართველი ხალხის სტალინისადმი სიმპათიით“ [8]. იგივე გაზეთის მომდევნო ნომერში დაბეჭდილ მონინავე სტატიაში „ნიუ იორკი, ნოემბერი 1956 წ.“ ვკითხულობთ: „უცხო პრესის დიდმა ნაწილმა არ შეინუხათავი მოვლენის შესწავლით, მისი ანალიზით და თავის მკითხველს

გაუმეორა კრემლის მიერ საექსპორტოდ შეთხზული ვერსია, რომ „ქართველები აჯანყდნენ“ სტალინის „კულტის დამხობის“ გამო და თფილისში მოხდა „პროსტალინური დემონსტრაცია“-ო. მხოლოდ „პერალდ ტრიბუნმა“ გამოსთქვა საწინააღმდეგო აზრი, თუმცა ვერც მან გაბედა ამ „ორიგინალობის“ პასუხისმგებლობის აღება და ამოეფარა ჩვენი გაზეთის ნიჭიერ თანამშრომელს, ამჟამად განსვენებულ ალ. ცომაიას ავტორიტეტს და განაცხადა: „ასე მოგვიტხრობს „ორინიონ ჯორჯიას“ რედაქტორიო“. **სამწუხარო ის არის, რომ დასავლეთის სახელმწიფოს ლიდერებმა და პრესის თანამშრომლებმა, სწორად ვერ აღიქვა კოლონიურ ქვეყნებში მიმდინარე ეროვნულის აფეთქების მნიშვნელობა. ობიექტური შეფასება არ მისცა ჩაგრული ერების გამოღვიძებას და თავისუფლებისკენ სწრაფვის პროცესებს. ეს შეუცნობელი ფაქტორი დაედო საფუძვლად მათი მხრიდან ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის „ტიტოიზმად“ გამოცხადებას. არადა, გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ ფურცლებზე დაბეჭდილ პუბლიკაციებში გარკვევით იყო ნათქვამი, რომ საბჭოთა პატრიოტიზმისთვის უცხო იყო სეპარატისტული აზროვნება. ამ ფაქტს უკეთებდა რა კომენტარს, გაზეთი „ქართული აზრი“ სტატიამი „რა მოხდა საქართველოში?“ ხაზგასმით წერდა: „საბჭოთა გაზეთი ადასტურებს, რომ საქმე გვექონდა ეროვნული ბრძოლის აქტთან“ [9].**

1956 წლის 9 მარტის მიტინგის უმონყალოდ დამბრბევი, პირველი გვარდიული მექანიზებული დივიზიის პოდპოლკოვნიკი მ. ა. აპკინი, 5-9 მარტის დემონსტრაციებში, ქართველთა ეროვნული ბრძოლის გამოვლინებას ხედავდა. ქართველებთან მიმართებაში მისი მხრიდან სიძულვილნარევი განცხადების გაკეთება აღნიშნული გარემოებითაც იყო განპირობებული. „ეს ხალხი – ამბობდა იგი- ადგილზე უნდა გაასამართლონ და შეუბრალებლად დახვრიტონ. უნდა გაინმინდოს თბილისი, სადაც ბევრი უსაქმური, სპეკულიანტი და დამნაშავეა. ყველა ისინი უნდა გაასახლონ და იძულებით ამუშაონ. განსაკუთრებით ეს აუცილებელია გაკეთდეს ინტელიგენციის, სტუდენტებისა და ნაციონალისტური გამოსვლების მიმართ. საქართველოში არმიის ჩარევით მე კმაყოფილი ვარ. ქართველებმა დაე გაიგონ, რომ ჩვენთან არის საბჭოთა მთავრობა, მოქმედებს საბჭოთა ხელისუფლება, რომ მას ჰყავს არმია, რომელიც მზად არის დაიცვას საბჭოთა სახელმწიფოს ინტერესები“ [2, 201]. თბილისიდან ქართველთა მოაზროვნე ინტელიგენციის გასახლების აუცილებლობას ახმოვანებდა 147-ე

დივიზიის კაპიტანი მ. ი. ტრავკინი, რომელიც დაუფარავად და ზიზღნარევი ფორმით აცხადებდა: „თბილისში უნდა დარჩნენ მშრომელები, დანარჩენები კი გაიგზავნონ ყამირზე და აიძულონ ისინი იქ იმუშაონ“. ჩემს მიერ მოტანილ ამ ამონაწერიდან კარგად ჩანს, რომ სამხედრო უწყების წარმომადგენლები, მიტინგის მონაწილეთა სანიმუშოთ დასჯას და მის შუა აზიაში გასახლებას, ქართველთა ნაციონალისტური შეხედულებების დასამარების მიზნით მოითხოვდნენ. გაზეთ „ქართული აზრის“ მიერ დაბეჭდილ პუბლიკაციებში მოტანილი მონაცემების მიხედვით, საქართველოდან გასახლებულთა რაოდენობა იმ ეტაპზე 60 ათასი კაცითაა განსაზღვრული. ამ საკითხთან დაკავშირებით, იმავე გაზეთში დაბეჭდილ პუბლიკაციაში „რა მოხდა საქართველოში?“ ვკითხულობთ: „აჯანყების შემდეგ ერთი თვის განმავლობაში, სრულიად სანდო ცნობებით, რუსეთისკენ, ე. ი. ციმბირისკენ წასულა პატიმრებით დატვირთული 27 მატარებელი (საშუალო რიცხვით საბარგო მატარებელში 60 ვაგონია და ვაგონში 40 კაცი) რაც უდრის 60 ათას კაცს. საშინელი და თავზარდამცემი ცნობებია“ [10]. დაბეჭდვით ძნელია იმის თქმა, თუ რამდენად შეესაბამება სინამდვილეს 9 მარტის მოვლენების შემდეგ, საქართველოდან გასახლებული ადამიანების რაოდენობის შესახებ მოტანილი მონაცემები. ცნობილი ფაქტია და სამეცნიერო ლიტერატურითაც დადასტურებულია, რომ ნ.ხრუშჩოვის და გ. ჟუკოვის ოცნებას, შუა აზიაში ქართველთა მასობრივად გასახლება წარმოადგენდა. გამორიცხული არაა, რომ ზემოაღნიშნული ღონისძიება, თუკი იგი სინამდვილეს შეესაბამება, საბჭოთა ხელისუფლების მაღალჩინოსანთა მიერ ჩაფიქრებული ქართველთა მასობრივად გასახლების ვერაგული გეგმის მოსამზადებელი საფეხური რომ ყოფილიყო.

ამ ფონზე, ქართული ემიგრაციის საღად მოაზროვნე ნაწილი, 1956 წლის 5-9 მარტის მოვლენებს, ქართველთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ფორმატით განიხილავდა. ამ ფაქტთან დაკავშირებით, გაზეთ „ქართულ აზრში“ დაბეჭდილ მონიშნულ ნერილში „ნიუ იორკი, მარტი, 1956 წ.“ ვკითხულობთ: „საბჭოთა კავშირში დღეს ქართველების მდგომარეობა ცოტათი განსხვავდება ჰიტლერის გერმანიაში ურიების მდგომარეობიდან. ამ საშინელი მდგომარეობის შედეგი და გამოძახილია მარტის დემონსტრაცია. ხალხმა ველარ აიტანა მოსკოვის უხეში პოლიტიკა, ისარგებლა შესაფერი მომენტით თავისი ცხოვრებისა და უფლების დასაცავად. სტალინის სურათს ამოფარება ხალხმა მიიჩნია ერთ, ჯერ კიდევ

ნებადართულ ლეგალურ გზად აღვირახსნილი რუსული იმპერიალიზმის საწინააღმდეგო პროტესტისთვის. ხალხმა ამ ხერხს მიმართა“ [11]. იმავე პუბლიკაციის ავტორის სამართლიანი მტკიცებით, 1956 წლის მარტის მოვლენები, რუსეთის საოკუპაციო რეჟიმის წინააღმდეგ 1921 წლიდან დაწყებული ბრძოლის (აჯანყებების) გაგრძელებას წარმოადგენდა. ანალოგიური თვალსაზრისია განვრცობილი პ. სარჯველადის პუბლიკაციაში – „სტალინის კულტი საქართველოში“ „თბილისში მომხდარი ახალგაზრდობის მძლავრი დემონსტრაციები- ვკითხულობთ სტატიაში – მხოლოდ მონმობს ერში დაგროვილ უკმაყოფილებას, სტიქიურ აფეთქებას, რევოლუციონერი ქარიშხლის ამოვარდნას“ [12, 10].

ჩემს მიერ ზემოთ მოტანილი მასალების ანალიზიდან გამომდინარე, დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას: ა) 1956 წლის 5-9 მარტის მოვლენები, იყო არა ი. სტალინის ერთხელ კიდევ გაფეტიშების მცდელობა, არამედ, ეროვნული თავმოყვარეობა შელახული ქართველი ერის ღირსების აღსადგენად მშვიდობიანი ფორმით გაბრძოლება; ბ) მარტის მოვლენები უნდა შეფასდეს, საბჭოთა იმპერიის სივრცეში მონობის უღელდადგმული სასოწარკვეთილი ერის, ცენტრისადმი დაუმორჩილებლობის ხმამაღალი შეძახილი და საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღსადგენად, იმ ეტაპზე მბჟუტავი ნაკვერცხლის გასაღვივებელი საფეხურის მომზადების მცდელობა. გ) ქართველმა ერმა, მომხდარი ფაქტით ქვეყნიერების დასანახად ოფიციალურად თქვა უარი სსრკ-ის შემადგენლობაში დარჩენაზე და თავისი შეუპოვარი ქმედებით, რუსეთის გასაბჭოებულ იმპერიაში მყოფი მიძინებული ერების გამოფხიზლებას დაუდო სათავე.

1956 წლის მარტის მნიშვნელობა სწორად აღიქვა ქართული ემიგრაციის ეროვნული საბჭოს 1956 წლის 19 მაისის ყრილობის მონაწილეებმა. ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის – ნ.ცინცაძის შესავალი სიტყვისა და რ. არსენიძის მოხსენების შემდეგ, თბილისის მოვლენების შეფასებასთან მიმართებაში, ყრილობამ საგანგებო დეკლარაცია მიიღო. ამ დოკუმენტის ძირითადი დებულებები შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოყალიბდეს: 1) მარტის მოვლენების დროს, ქართველმა ხალხმა გაბედულად და მოხერხებულად გამოთქვა თავისი გულისწყრომა საქართველოს ეროვნული და სოციალური ჩაგვრის წინააღმდეგ. ტერორისტული რეჟიმის შიშის ყინული გატეხა და საბჭოთა საოკუპაციო რეჟიმს დაუპირისპირდა; 2) ი. სტალინის პიროვნების კულტის დამ-

ხობა, საბაბი და დასაწყისი იყო ქართველთა ეროვნული მოძრაობისა, რომელმაც სპონტანურად იფეთქა საზოგადოებაში. ქართველი ხალხის გამოსვლების ძირითადი მოტივები იყო საბჭოთა რუსეთისგან მიტაცებული ეროვნული და სოციალ-პოლიტიკური თავისუფლების დაბრუნება, თავის თავის მესვეურად გახდომა, მოსკოვიდან განთავისუფლება; 3) 5-9 მარტის მრავალრიცხოვანი მშვიდობიანი მანიფესტაციებით, ქართველმა ხალხმა თავისი უარყოფითი დამოკიდებულება გამოავლინა მოსკოვის სულშემხუთველი რეჟიმის წინააღმდეგ; 4) ქართველი ხალხი ღიად დაუპირისპირდა ოკუპანტ ქვეყანას და ცივილიზებულ სამყაროს ამცნო თავისი სურვილი – დამოუკიდებელი, თავისუფალი საქართველოს აღდგენის შესახებ. საბჭოთა ხელისუფლების მალაჩინოსნების მხრიდან, ქართველი ხალხის მიმართ ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედების დაფარვის მცდელობა უშედეგო აღმოჩნდა. „ოკუპანტების მტარვალური ქცევა დაგვიანებით, მაგრამ მაინც მოეფინა მსოფლიოს“.

„მარტის მანიფესტაციები – ვკითხულობთ დოკუმენტში – ახალი გამომჟღავნებაა იმ ბრძოლის, რომელიც ოკუპაციის პირველი დღიდან არ შეუწყვეტია ქართველ ხალხს. მარტის დღეები გაგრძელებაა 1924 წლის სახალხო აჯანყების და გამომხატველი ქართველი ხალხის დაუმრეტელი ნყურვილისა, იყოს თავისუფალი და დამოუკიდებელი. ქართული ეროვნული საბჭოს ყრილობა მიმართავს მთელ კაცობრიობას, ყველა სახელმწიფოთა მთავრობებს, განსაკუთრებით გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას, მიმართავს ყველას, ვისაც სწამს და უყვარს თავისუფლება – ყურადღება მიაქციონ ამ პატარა, კულტურული და გაბედული ერის უსაშინლეს ტრაგიკულ მდგომარეობას. კომუნისტური ტირანია, მოსკოვში გაბატონებული მოველინა მას 36 წლის წინათ როგორც დამპყრობელი და ამ ხნის განმავლობაში წამების ჯვარზე ყავს გაკრული მთელი ქართველი ერი. ყოველი სიტყვა თანაგრძნობისა ჩვენი ერისადმი – მალამოთ მოხვდება მის ჭრილობებს. ყოველი სიტყვა დაგმობისა და ზემოქმედებისა ტირანების მიმართ, იქნება გამამხნეველები, როგორც ქართველი ერის, ისე საბჭოთა საპყრობილეში მომწყვდეული ყველა ერისთვის“.

ამ ვრცელ ამონაწერში არა მარტო 1956 წლის მარტის მოვლენებია შეფასებული, არამედ გარკვეული ფორმით გულისწყრომით გამოთქმული იმ დუმილის შესახებ, რომელიც დასავლეთ ევროპისა და აშშ-ის ოფიციალურმა წრეებმა და პრესამ რომ გამოიჩინა იმ ეტაპზე. იმავდროულად იგივე დოკუმენტი საერთაშორისო ორგა-

ნიზაციებს შეახსენებდა, თუ ისინი პატარა ერების კულტურასა და მის ეროვნულ თავისუფლებას სცემდნენ პატივს, ხმა უნდა აემალ-ლებინათ იმ სისხლიანი ტერორის წინააღმდეგ, რომელიც სსრკ-ის შეიარაღებულმა ძალებმა ჩაიდინა ქართველთა მშვიდობიანი მომი-ტინგეების მიმართ. ამ დოკუმენტის მნიშვნელობა იმაშია ც მდგო-მარეობს, რომ მან საერთაშორისო ჟურნალისტიკის სფეროში გა-მომაფხიზლებელი ფუნქცია შეასრულა. მხედველობაში მაქვს აშშ-ის ერთ-ერთი ყველაზე სერიოზული ორგანო – გაზეთი „ნიუ იორკ ტაიმსი“, რომელმაც ჰარი შვარცის ვრცელი წერილი დაბეჭდა 1956 წლის მარტის თბილისის მოვლენების შესახებ. ადრინდელი პუბლი-კაციებისაგან განსხვავებით, მარტის მოვლენები, რუსეთის იმპე-რიის წინააღმდეგ მებრძოლი ქართველების პოზიციიდანაა შეფა-სებული. ჰარი შვარცის ამ სტატიაში მოტანილ ძირითად დებულებებს, უკეთებდა რა ანალიზს, გაზეთი „ქართული აზრი“ სარედაქ-ციო წერილში „ნიუ იორკი, ნოემბერი 1956 წ.“ წერდა: „ნიუ იორკ ტაიმსის რედაქციამ საკმარისად წერა მარტის მოვლენებზე... თუმ-ცა დაგვიანებით, მაგრამ ამაში ჩვენ ვხედავთ ერთის მხრით თავისი პირვანდელი მცდარი ვერსიიდან თავის განთავისუფლების ცდას, ხოლო მეორეს მხრივ, შეუძლებლად მიგვაჩნია „ტაიმსის“ მდიდარ საინფორმაციო წყაროს გამოჰპაროდა საქართველოში არსებული მეტად მძაფრი მდგომარეობა და ჩვენი აზრით ეს არის ცდა, რათა მომავლისთვის გზა გაკაფული იყოს ქართული მოვლენების სწრა-ფად დასაფასებლად“ [13].

მართალია, ანალოგიური სახის შეფასებითი პუბლიკაციები ევროპის პრესის ფურცლებზედაც დაიბეჭდა, მაგრამ ყოველივე ეს, დაგვიანებით მოხდა და მან „უკან მიდევნებული ლამპარის“ სახე მიიღო. აღნიშნული ფაქტი იმის ნათელი დადასტურებაა, რომ აშშ-ის და ევროპის ქვეყნები, ქართველთა ეროვნულ სატკივარს თით-ქმის იგნორირებას უკეთებდა, ხოლო იმპერიული ქვეყნებისადმი პატარა ერების დაპირისპირებას და სისხლის ღვრას, სასხვათაშო-რისო პოზიციიდან განიხილავდა. თავისუფლებისათვის მებრძოლი ქართველი ერის მიმართ 1956 წლის 9 მარტს ჩადენილი დანაშაუ-ლებრივი ქმედება, საბჭოთა კომუნისტურ რეჟიმს გაეროს ტრიბუ-ნიდანაც არ შეახსენეს.

ქართველთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისად-მი, დასავლეთის ზურგმუქცევის მიუხედავად, ქართველი ახალგაზ-რდობა არ ცხრებოდა და ანტისაბჭოურ საქმიანობას იატაკქვეშე-თიდან განაგრძობდა. ამის დადასტურებას, მარტის ტრაგიკული

მოვლენებიდან ორი თვის შემდეგ, 1956 წლის 26 მაისს, თითქმის მთელი საქართველოს მასშტაბით კედლებზე გაკრული პროკლამაციები წარმოადგენს. ეს დოკუმენტები, საქართველოდან რუსული ჯარის გაყვანას და ქართული სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის აღდგენას მოითხოვდა.

ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ უმძიმესი რეპრესიების მიუხედავად, საქართველოში არალეგალური ანტისაბჭოური მუშაობა არ შეწყვეტილა. ამის დამადასტურებელი ფაქტები მრავლადაა მოტანილი შ.ნოზაძის წიგნში „1956 წლის ტრაგიკული 9 მარტი“, რომელიც უშიშროების არქივის მასალებს ემყარება. ამ შემთხვევაში, ძირითადად აღნიშნულ ნაშრომში არქივიდან მოტანილი ფაქტებით ვსარგებლობ და მკითხველ საზოგადოებას ერთხელ კიდევ შევახსენებ იმ ადამიანთა სახელებს, რომლებიც ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის განირვის ფასად, არალეგალურად აგრძელებდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისთვის დამახასიათებელ საქმიანობას. ამ მხრივ განსაკუთრებულ ყურადღებას ჰქვია პავლეს ძე მეუნარგია იქცევს. „განმათავისუფლებელი კომიტეტის“ სახელით, მან 9 ანტისაბჭოთა ბიულეტენი შეადგინა და სხვადასხვა ორგანიზაციებს დაუგზავნა. ანალოგიური სახის ანტისაბჭოთა მუშაობას ეწეოდა მიხეილ ბაკას ძე ყიფიანი. ორივე მათგანი დაპატიმრებული და სისხლის სამართლის 58-ე მუხლის მეათე პუნქტის პირველი ნაწილით იქნა გასამართლებული. თითოეულ მათგანს 8-8 წლის პატიმრობა მიუსაჯეს. ამის შემდეგ გადაასახლეს მორდვეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში და იავასის შინაგან საქმეთა სამინისტროს „დუბრალვავის“ პატიმართა ბანაკში მოათავსეს. იმავე შ. ნოზაძის მიერ მოტანილი საარქივო მასალებიდან ირკვევა, რომ **პ. მეუნარგია და მ. ყიფიანი**, გადასახლებაშიაც ეწეოდნენ ანტისაბჭოურ საქმიანობას. იქ შექმნეს „საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტი“ და შეიმუშავეს „მომავალი საქართველოს წყობის ნესდებაც“ [2, 109-110].

გიორგი ივანეს ძე ბატიაშვილი 9 მარტის მოვლენების აქტიური მონაწილე იყო. 1956 წლის 7-12 ივლისის ჩათვლით, მან სასტუმრო „ქართლის“ შენობის კედლებზე, აფიშებისთვის განკუთვნილ სპეციალურ დაფებზე და ხეებზე ანტისაბჭოთა ხასიათის პროკლამაციები გააკრა, რის გამოც დააპატიმრეს და 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს.

ამირან გაბრიელის ძე აფციაურმა თბილისში, ქარხნის დასახლებაში 13 დასახელების ანტისაბჭოთა ხელნაწერი ფურცლები

გაავრცელა. იგი 1956 წლის 4 ოქტომბერს დააპატიმრეს, ხოლო 26 ოქტომბერს 5 წლით პატიმრობა მიუსაჯეს [2, 118-119].

იმ პერიოდში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ხაზით განეული სააგიტაციო-პროპაგანდისტული მუშაობიდან, განსაკუთრებით გამორჩეულად უნდა ჩაითვალოს იროდიონ ფაჩულიასა და გივი ბარამიძის არალეგალური საქმიანობა. დოკუმენტური მასალით დადასტურებულია, რომ მათი ძალისხმევით, ი. ფაჩულიას ბინაზე (ბოჭორიშვილის ქუჩა № 45) პატარა სტამბა იქნა მოწყობილი, სადაც არალეგარულ პროკლამაციებს და მცირე ფორმატის ბროშურებს ბეჭდავდნენ. 1956 წლის მაისში, მათ დაბეჭდეს გაზეთი „სიმართლისათვის“ და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა ქალაქში გაავრცელეს. იმავე წლის ნოემბრის დასაწყისში, სტუდენტებში გაავრცელეს პროკლამაცია – „7 ნომემბერს არცერთი დემონსტრაციაზე!“ 1957 წლის ივნისში დაბეჭდეს და გაავრცელეს მცირე ფორმატის 12 გვერდიანი ყურნალი – „სალაღობელი“. 1957 წლის დეკემბერში, რესპუბლიკის უშიშროებამ ორივე დააპატიმრა და 1958 წლის 26 მარტს, 8-8 წლით პატიმრობა მიუსაჯა [2, 119-129].

განსაკუთრებით აღნიშვნის ღირსია მიხეილ შალვას ძე ფიცხელაურის არალეგარული საქმიანობა. იგი ახალგაზრდობაში თბილისის ტექნიკუმში პოლიგრაფიულ საქმეს დაეუფლა. რაც შეეხება მის ძმას – გიორგი შალვას ძე ფიცხელაურს, მან მსუბუქი მრენველობის ტექნიკუმში დაამთავრა. ყაზბეგის რაიონში, ერთ-ერთ გამოქვაბულში ძმებმა საიდუმლო სტამბა მოაწყვეს და 1956 წლის ოქტომბრიდან 1957 წლის მაისის ჩათვლით 140-150 ცალის რაოდენობით ანტისაბჭოთა ხასიათის რამდენიმე დასახელების ფურცლები დაბეჭდეს. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს: „თავისუფლება საქართველოს“, „ბრძოლის ხმა სააკაძისა“, „დადგენილება სრულიად საქართველოს ახალგაზრდობის კავშირისა“, „სრულიად საქართველოს ახალგაზრდობის კავშირი, თავისუფლება საქართველოს“. ამჯერად ყურადღებას ამ ბოლო დოკუმენტზე შევაჩერებ. მისი ტექსტი, თავისი შინაარსით განსაკუთრებული ღირებულებისაა იმ თვალსაზრისით, რომ არსებული რეჟიმის მხილების ფონზე, მასში ქართველი ერისადმი თავისუფლების მოსაპოვებლად ბრძოლის მოწოდების და ადამიანებზე ფსიქოლოგიურად ზემოქმედების განსაკუთრებული ფორმაა გამოყენებული. „ჩვენი მიზანია – ვკითხულობთ დოკუმენტში – ჩვენი ცოდნა ქართველი ერის თავისუფლებას მოვახმა-

როთ... თავისუფლება, დამოუკიდებელი ცხოვრება, ეს არის ეროვნული თავმოყვარეობის საკითხი, ეს არის ხელშეუხებელი რწმენა, რომელსაც ვერავინ უარყოფს. ქართველო ხალხო! ნუ დაივიწყებთ ქართველი ახალგაზრდების სისხლს, რომელმაც შელება 9 მარტს ქუჩები... დროა გავიხსენოთ ჩვენი გმირი წინაპრები და ჩვენც იმათებრ გავისარჯოთ სამშობლოსათვის ერთიანი ძალით. გაუმარჯოს საქართველოს დამოუკიდებლობას! გაუმარჯოს საქართველოს ახალგაზრდობას, რომელიც იბრძოლებს ქართველი ხალხის საკეთილდღეოდ!

რას ჩამომჯდარხარ დადუმებული,
ქართველო! ასე სულ არ გიხდება,
ხელი ხმალს იკარ და ვეფხის მსგავსად
მტანჯველს ეკვეთე, ის მოგიხდება,
იხსენ სამშობლო გაჭირვებისგან,
ნათესს მოიძიკი, არ წაგიხდება“.

ძმები ფიცხელაურების მიერ არალეგარულად გავრცელებული ფურცლებიდან, ნიმუშისათვის ჩემს მიერ მოტანილი ეს ამონაწერი, ეროვნული ცნობიერებით დატვირთული ადამიანის შემოქმედების ნაყოფს წარმოადგენს. ასეთი სახის ფურცლებისა და პროკლამაციების თბილისში გავრცელების უზრუნველყოფას, გიორგი ფიცხელაური ახდენდა. ხაზგასმით მინდა აღვნიშნო, რომ ამ დონის საარქივო დოკუმენტები, 1956-1965 წლების საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში – იშვიათობას წარმოადგენს. მიუხედავად ამისა, ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში მიხეილ და გიორგი ფიცხელაურების დამსახურება იგნორირებულია. წინა პლანზეა წამოწეული ისეთი „ორგანიზაციები“, რომლის არსებობა უშიშროების საარქივო მასალებით არ დასტურდება. მის შესახებ მხოლოდ ზოგიერთი პიროვნების მოგონებებშია საუბარი. ისინი ვერ ასახელებენ ისეთი დონის დოკუმენტების შექმნისა და გავრცელების ფაქტებს, რასაც ძმები ფიცხელაურები ქმნიდა და აკეთებდა. საქართველოს უშიშროების თანამშრომლებს, ფიცხელაურების საქმიანობა შეუმჩნეველი არ დარჩენია. ირივე ძმა 1958 წლის 6 იანვარს დააპატიმრეს და 6-6 წელი მიუსაჯეს [2, 129-134].

ჩემს მიერ მოტანილი ფაქტები, საქართველოს უშიშროების თანამშრომელთა მოპოვებულ მასალებს, თვით მსჯავრდებულ-

თა დაკითხვის ოქმებსა და განაჩენის გამოტანისთვის დაზუსტებულ მონაცემებს ემყარება. აქედან გამომდინარე, პეტრე ჰავლეს ძე მეუნარგიას, გიორგი ივანეს ძე ბატიაშვილის, ამირან გაბრიელის ძე აფციაურის, იროდიონ ლევანის ძე ფაჩულიას, გივი იასონის ძე ბარამიძის, მიხეილ და გიორგი შალვას ძე ფიცხელაურების მიერ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ხაზით განეული საქმიანობა სინამდვილეს შეესაბამება. მათი ღვანლის არდაფასება და ისტორიის ფურცლიდან მიზანმიმართულად ამოღება, ისტორიკოსთა მხრიდან დანაშაულის ტოლფას ქმედებად უნდა შეფასდეს. მითუმეტეს, ჩემს მიერ ზემოთ ჩამოთვლილ ადამიანებს, ყოველგვარი ფსევდო ორგანიზაციების შექმნის გარეშე, პრაქტიკულად განეული საქმიანობით – არალეგარულად ნაბეჭდი პროდუქციის მასობრივად გავრცელებით, ქართველთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის საქმეში ლომის წილი აქვს ჩადებული.

1956 წლის 9 მარტის მოვლენების შემდეგ, ანტისაბჭოთა საქმიანობის ასპარეზზე ცდილობდა გამოსვლას სკოლის მოსწავლეთა ერთი ჯგუფი (ანატოლი აბესალომის ზე მიქაძე, თამაზ ტარასის ძე გუნჯუა, ვლადიმერ ვასილის ძე სიხარულიძე, მერაბ ივანეს ძე კოსტავა, თეიმურაზ დიმიტრის ძე მეტრეველი, თეიმურაზ გიორგის ძე ცერცვაძე, გურამ გიორგის ძე სხირტლაძე, გურამ პეტრეს ძე დოჩანაშვილი), რომელსაც სათავეში ზვიად გამსახურდია ედგა. მათ შესახებ, სასამართლოს განაჩენში მოტანილი ფაქტებით ირკვევა, რომ 14 წლის სკოლის მოსწავლეების პირველი შეკრების დროს (1953 წელი), საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლი ჯგუფის შექმნის მცდელობას ქონდა ადგილი, მაგრამ დასახული მიზნის განხორციელება ვერ შეძლეს. იმავე დოკუმენტიდან ცნობილი ხდება, რომ ზ. გამსახურდიას ხელმძღვანელობით, 1956 წლის მარტის მოვლენების შემდეგ, 17 წლის ახალგაზრდების მიერ დასმული იქნა საკითხი, დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფოს აღსადგენად არალეგარული ანტისაბჭოური საქმიანობის დაწყების შესახებ. მისივე ინიციატივით შეიქმნა არალეგარული ჯგუფი (მ. კოსტავა, თ. ცერცვაძე, გ. დოჩანაშვილი, თ. მეტრეველი, გ. სიხარულიძე). მათი პირველი შეკრება, ზ. გამსახურდიას ხელმძღვანელობით 1956 წლის ივლისში განხორციელდა. მისივე ინიციატივით იქნა შეძენილი ხელის საბეჭდი მანქანა ქართული შრიფტით. 1956 წლის ნოემბრის ბოლო რიცხვებში, გ. სხირტლაძის ბინაში ჯგუფმა ანტისაბჭოთა შინაარსის ფურცლები დაბეჭდა, რომლებიც 1956

წლის 7 დეკემბერს თბილისის ქუჩებში (რუსთაველის და პლენანოვის გამზირები) თვალსაჩინოების ადგილებზე გააკრეს. 17 წლის ახალგაზრდების ეს საქმიანობა, საქართველოს უშიშროებას შეუმჩნეველი არ დარჩენია და ისინი, აღნიშნული ფაქტიდან რამდენიმე დღეში დააპატიმრეს. 1957 წლის 3, 4 და 5 აპრილის თბილისის სასამართლოს განაჩენით, ზემოაღნიშნული პირების საქმიანობა სხვადასხვა კვალიფიკაციით შეფასდა და სასჯელიც შესაბამისი (3, 4 და 5 წლით პატიმრობა) განუწესეს [14, 5-10]. აღნიშნული ღონისძიება რომ გაემართლებინა, შესაბამისმა სახელისუფლებო უწყებებმა, მსჯავრდებული ახალგაზრდების საზოგადოებაში დისკრედიტაციას შეეცადა. მხედველობაში მაქვს გაზეთ „კომუნისტში“ (1956 წლის 16 დეკემბერი) „სარეველას“ სათაურით დაბეჭდილი კ. მიქაძის სტატია. ეს პუბლიკაცია, ეროვნული ცნობიერებით დატვირთული ზემოაღნიშნული ახალგაზრდების ცილისწამებით და საბჭოური იდეოლოგიისადმი მისაღები ეპითეტებით („სარეველები“, „უღირსი ახალგაზრდები“, „ხულიგნები“, „უსაქმურობისა და დებოშის რომანტიკოსები“) შემკობის კლასიკური ნიმუშია. მეორე მხრივ, პუბლიკაციისადმი შერჩეული სათაური – „სარეველა“, მიზანმიმართულ პოლიტიკურ დატვირთვას ატარებდა. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ კულტურულ მცენარეებს, სარეველებისაგან წმენდენ. იგივე შინაარსის ცნება იყო ჩადებული კ. მიქაძის სტატიაშიაც. კერძოდ, ზ. გამსახურდიას ჯგუფის, ანუ კ. მიქაძისეული ტერმინოლოგიით – „სარეველებისგან“ საბჭოური საზოგადოების განწმენდის აუცილებლობის დასმა და იმავე კ. მიქაძის დონის „მოაზროვნების“ დატოვება. ზ. გამსახურდიას ჯგუფის წევრების ასეთი ფორმით დამუშავების შედეგად, საქართველოს ხელისუფლებამ მათი აქტიური საქმიანობის 1970 წლამდე შეჩერება შეძლო.

რაც შეეხება სამეცნიერო ლიტერატურაში დამკვიდრებულ „სიღნაღის ახალგაზრდა გვარდიის“ (საგი) (1961-1964 წლები) და „სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლი კავშირის“ არსებობის ფაქტს, ჯერ- ჯეროებით, ასეთი ორგანიზაციების შესახებ, ჩემს კოლეგებს არცერთი საარქივო დოკუმენტი არ დაუმონებია. ისინი ილუზიის ისეთ ფონს ქმნიან, თითქოს მათი არსებობა და საქმიანობა, საქართველოს უშიშროებას შეუმჩნეველი დარჩა. ძირითად „წყაროდ“, ყურნალსა და გაზეთში დაბეჭდილ მოგონებასა და ინტერვიუს იყენებენ. მათი ავტორები, აღნიშნული „ორგანიზაციების“ მიერ არალეგარულად დაბეჭდილ და საზოგადოების ფართო ფენებში გავრცელებულ, უშიშროების

სამსახურის მიერ ამოღებულ და ამჟამად არქივში დაცულ ვერცერთი სახეობის დოკუმენტს ვერ ასახელებენ. ი. პატარიძის ინტერვიუში მოტანილი ფაქტის, თითქოს მან და მისმა მეგობარმა რუსთაველის თეატრის იარუსიდან ერთ სიტყვიანი – „გაიღვიძეთ!!!“ ფურცლები „გადმოყარა“ [15, 22-26] ან გ. ყორღანაშვილის მოგონებაში [16]. „საგის“ წევრების საქმიანობის შესახებ საარქივო დოკუმენტებით დაუდასტურებელი ფაქტების ჩემი კოლეგების მხრიდან გაფეტიშება დაუშვებლად მიმაჩნია. მითუმეტეს, ეს ხდება ძმები ფიცხელაურების და მისი წინამორბედი ახალგაზრდების საქმიანობის მივინყების და ისტორიის ფურცლებიდან მიზანმიმართულად მათი ამოშლის ხარჯზე. ასეთი ქმედება, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ფალსიფიკაციის მორიგ მცდელობად უნდა შეფასდეს.

საბჭოთა ხელისუფლების მხრიდან ეროვნული მოძრაობის აქტიური წევრებისადმი უმკაცრესმა ანგარიშსწორებამ, საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ხაზით გარკვეული ვაკუუმი შექმნა. ეროვნული ცნობიერებით დატვირთული ასაკოვანი ახალგაზრდობის უდიდესი ნაწილი გადასახლებაში ან ციხეებში იყო გამომწყვდეული. ქვეყანაში შექმნილი უმძიმესი პოლიტიკური სიტუაცია და კრემლის მაღალჩინოსანთა მხრიდან ქართველი ერისადმი ბიოლოგიური სიძულვილი, ანტისაბჭოურად მოაზროვნე ადამიანებს თავშეკავებისკენ უბიძგებდა. მათ ძირითად ამოცანას, ქართველთა წინააღმდეგ დაგეგმილი საგადასახლებო პოლიტიკის მეორე საფეხურის განსახორციელებლად, კრემლისთვის საბაბის არმიცემა წარმოადგენდა. ყოველივე ზემოაღნიშნულის საფუძვლიანად გაანალიზებიდან გამომდინარე, ქართული ემიგრაციის წინაშე პრინციპულად დაისვა საკითხი: თავისუფლებისათვის ბრძოლის გზაზე, რომელი სახელმწიფო გაუნევედა ქართველ ერს თანადგომას და საიმედო პარტნიორობას. ამ მხრივ, ქართულ ემიგრაციაში პროამერიკული და პროევროპული მიმდინარეობა ჩამოყალიბდა. დოკუმენტური მასალით დასტურდება, რომ ისინი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას, აშშ-ისა და ევროპული ქვეყნის ინტერესებთან, ქართველთა ეროვნული ინტერესების თანხვედრას ანიჭებდნენ. იმ პერიოდის ემიგრანტული პრესის ფურცლებზე გამოქვეყნებული პუბლიკაციების მიხედვით, პროამერიკელთა მტკიცებით, ქართველთა ეროვნული ინტერესები სრულად ემთხვეოდა ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკის მისწრაფებებს. აქედან გამომდინარე, ქართული ემიგრაციის წინაშე პრინციპულად აყენებ-

დნენ საკითხს, აღნიშნული ფაქტისადმი განსაკუთრებული ყურადღების მიქცევისა და შესაბამისი დასკვნების გაკეთების შესახებ. ასეთი პოზიციის მიუხედავად, ქართულ ემიგრაციაში ევროპული მიმართულება უფრო სჭარბობდა. ამ საკითხთან დაკავშირებით განსაკუთრებულ ყურადღებას მიხ. ახმეტელის მოხსენება – „კავკასიის პრობლემა“ იქცევს, რომელიც გაზეთმა „ქართულმა აზრმა“ დაბეჭდა. ამ დოკუმენტში ჩვენთვის საინტერესო საკითხთან მიმართებაში ვკითხულობთ: „ისტორიული ურთიერთობის ვითარების მიხედვით, საქართველო ეკუთვნის დასავლეთ ევროპის კულტურის მსოფლიოს, საქართველო სულიერად და ეკონომიურად უმთავრესად ჯერ გადაბმული იყო საბერძნეთ-რომთან და შემდეგ გერმანია-საფრანგეთთან. დღესაც ქართველობა, თავისი სულისკვეთებითა და კულტურით გადაბმულია დასავლეთთან და თვით დასავლეთ ევროპისთვის კავკასია თავისი ეკონომიკით და კომუნიკაციური მნიშვნელობით წარმოადგენს უსაჭიროეს დამატებას. ახლო მომავალში კავკასია გადაებმება დასავლეთ ევროპას მოკლე და იაფი პირდაპირი ხაზით... ამიტომ, საქართველოს მისწრაფება უნდა იყოს, რომელიმე დასავლეთ ევროპის უნიონის კომბინაციაში შეჭრა“ [17].

ამ ამონაწერის მიხედვით კარგად ჩანს, რომ ქართული ემიგრაცია, დასავლეთთან ქართველთა ტრადიციული ურთიერთობის აღდგენას, საქართველოზე გამავალი დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ხიდის მაქსიმალურად გამოყენებას, ევროპული რომელიმე სახელმწიფოს გაერთიანებაში (უნიაში) ადგილის პოვნას უნდა ცდილიყო. ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში გახდებოდა შესაძლებელი, თუკი დასავლეთ ევროპის ქვეყნები არარუსი ერების დაცვისა და მისი დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის ხელშეწყობის კურსს აიღებდნენ. ამ მიმართულებით განსაკუთრებული ყურადღების გადატანა და თანადგომის გარანტიის შექმნა, 1956 წლის მარტის მოვლენების მწარე გამოცდილებითაც იყო აუცილებელი. ჩემი აზრით, ეს გარემოება ქონდა მხედველობაში გაზეთ „ქართული აზრში“ დაბეჭდილი მონინავე სტატიის „ნიუ-იორკი, იანვარი 1957 წ.“ ავტორს, როცა ქართული ემიგრაციისა და საერთოდ ქართველთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მისამართით წერდა: „დღეს ჩვენი ისტორიის ყველაზე უფრო კრიტიკულ მომენტში ქართველებმა უნდა გადახედონ ნაცად და ისტორიულად გამართლებულ ბრძოლის ტაქტიკას, თანამედროვეობას შეუგუონ და ისე გამოიყენონ. ჩვენი მათიანე სავსეა როგორც აქტიური ისე პასიური

წინააღმდეგობებით და ორივე შემთხვევისათვის მოცემულია მა-
ლალი ოსტატობით დამუშავებული ფორმულა". ამ შემთხვევაში,
წერილის ავტორს განსაკუთრებული დატვირთვა, პასიური წინა-
აღმდეგობის ტაქტიკაზე გადაქონდა და მოქმედების ეს ფორმა,
სსრკ-ში იმ ეტაპზე შექმნილი პოლიტიკური სიტუაციის შესატყვი-
სად მიაჩნდა. მითუმეტეს, ომის შემდგომი პერიოდიდან, დასავლე-
თის სახელმწიფოები ქართული ემიგრაციის ანტისაბჭოურ საქმიან-
ობას ვერ ურიგდებოდა და გამარჯვებულ საბჭოთა რუსეთთან
ლაცის პოლიტიკური მეძავის დონეზე განაგრძობდა. ამ ფაქტთან
დაკავშირებით გ. გაბლიანის წერილში „ქართული ემიგრაცია ანტი-
ბოლშევიკურ ბრძოლაში“ ვკითხულობთ: „ომისგან დაქანცული და-
სავლეთის დემოკრატია ჯერ კიდევ საკმარისად არ იყო გარკვეუ-
ლი თუ რა რეალურ საფრთხეს წარმოადგენდა საბჭოთა იმპერია-
ლიზმი და ქართული ემიგრაციის საბჭოეთისადმი შეურიგებელი
პოზიცია, მას არ მოსწონდა. დასავლეთის დემოკრატია არამც თუ
მიატოვა ქართული ემიგრაცია, არამედ მრავალი ათასი ანტიკომუ-
ნისტურ ბრძოლაში დავაჟკაცებული ქართველი გადასცა რუსეთს.
მიუხედავად ამისა, ქართული ემიგრაცია მთლიანად დარჩა ანტი-
კომუნისტურ პოზიციაზე და ვერც დასავლეთის მცდარმა პოლი-
ტიკამ და ვერც ბოლშევიზმის მაცდურმა შეპირებებმა და უფრო
ხშირად მუქარამ, ჩვენს ემიგრაციას ანტიკომუნისტურ ბრძოლაზე
ხელი ვერ ააღებინა“ [18]. სამწუხაროთ, დასავლეთის ეს პოლიტი-
კური კურსი, გასული საუკუნის 60-იან წლებშიაც მეტნაკლები
ფორმით გრძელდებოდა. აქედან გამომდინარე, ქართული ემიგრა-
ციის წინაშე პრინციპულად დაისვა საკითხი: ქართველი ერისთვის
ეროვნული თავისუფლების მოსაპოვებლად და პროვოკაციების
ასაცილებლად, ბრძოლის რა ფორმა აერჩიათ.

ამ უაღრესად მნიშვნელოვან კითხვასთან მიმართებაში, ჩემი
ყურადღება გ. გაბლიანის ზემოაღნიშნულმა პუბლიკაციამ „ქარ-
თული ემიგრაცია ანტიკომუნისტურ ბრძოლაში“ და 26 მაისთან
დაკავშირებით, ქართული სათვისტომოს თავმჯდომარის ო. ზალ-
დასტანიშვილის მიერ წარმოთქმულმა სიტყვამ მიიქცია. თითოე-
ულ მათგანის ავტორთა ძირითადი დებულებები, შემდეგი სახით
შეიძლება იქნას წარმოდგენილი: 1) **შექმნილი პოლიტიკური სი-
ტუაციის გათვალისწინებით, ქართული ემიგრაციის შესაძლებ-
ლობები იმ ეტაპზე სააგიტაციო-პროპაგანდისტულ ჩარჩოს ვერ
გაცდებოდა. მისი ამოცანა უნდა ყოფილიყო: ა) ლეგალური საქ-
მიანობის გამოყენებით, დასავლეთის ქვეყნებისათვის გაეცნო**

ქართული საკითხი, მისი წარსული, კულტურა, ეკონომიკურ-პოლიტიკური და სტრატეგიული მნიშვნელობა. შეეძინა მომხრეთა და მეგობართა რიცხვი; ბ) მუდმივი კონტაქტი და თანამშრომლობა ქონდა საბჭოთა რუსეთის მიერ ოკუპირებულ ერებთან, განსაკუთრებით კავკასიელებთან. კეთილმეზობლური დამოკიდებულება შეენარჩუნებინათ თურქეთთან; გ) ხელი შეენწყოთ ემიგრაციის მაღალი მორალური დონისა და რუსულ კომუნისტთან ბრძოლის აღმასვლის პროცესის შესანარჩუნებლად; 2) ემიგრაციის მოვალეობად უნდა ქცეულიყო: ა) მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების სწორი შეფასებისა და ანალიზის საფუძველზე ქართველი ერისათვის სწორი რჩევები მიეცა, რათა იგი რომელიმე ავანტიურისტის მიერ მოწყობილი პროვოკაციის მსხვერპლი არ გამხდარიყო; ბ) მტრისათვის, ქართველთა უაზრო სრესისა და ჟღერის საბაბი არ შეექმნა. მაქსიმალურად გამოეყენებინა ქართველთა წინაპრების ბრძოლისა და თავდაცვის სიბრძნე; 3) ქართული ემიგრაციის ინტელექტუალურად მოაზროვნე ნაწილისა და მეთაურთა ქმედებები, პრაგმატულ გადაწყვეტილებებს უნდა დაფუძნებოდა და შექმნილ ვითარებაზე ყოფილიყო მორგებული. აქედან გამომდინარე, ეროვნული თავისუფლებისთვის ბრძოლის საყრდენი საფეხური მყარად შეენარჩუნებინა. შიდა დაპირისპირებისათვის ბოლო მოეღო და ერთობლივი ძალებით დასახული მიზნის განსახორციელებელი ღონისძიებების რეალიზაცია მოეხდინა; 4) ერის შემაკავშირებელ ინტელექტუალურ ძალებს, დროულად უნდა განესაზღვრა რუსულ-სომხური ეროვნებების საქართველოში მასობრივად ჩამოსახლებიდან გამომდინარე, ქართველთა ეროვნულ ღირებულებებზე მიზანმიმართული შეტევით განპირობებული მოსალოდნელი კატასტროფული საფრთხეები. ქართულ ემიგრაციას მაქსიმალურად უნდა ეზრუნა საქართველოში მიმდინარე ანტი-ქართული პროცესების საერთაშორისო არენაზე გასატანად. ქართველთა გასაჭირი საერთაშორისო ორგანიზაციების მსჯელობის საგნად გაეხადა და მისი ტრიბუნა საბჭოთა რუსეთის იმპერიული პოლიტიკის სამხილებლად გამოეყენებინა. პროგრესულად მოაზროვნე და დაჩაგრული ერების გულშემატკივარი ძალებისთვის დაემტკიცებინა, რომ ოკუპაციის დღიდან (1921 წლის თებერვალ-მარტი) დაწყებული 1965 წლის ჩათვლით, ქართველი ერი, საბჭოთა რეჟიმის წინააღმდეგ პერმანენტულ ბრძოლას აწარმოებდა. თუკი 60-იანი წლების ქართული ემიგრა-

ციის, განსაკუთრებით ქართველი სოციალ-დემოკრატების მიერ განეული საქმიანობის შესახებ არსებულ მასალებს გავეცნობით, დავრწმუნდებით, რომ ეს პოლიტიკური ძალა, ნებისმიერი შესაძლებლობის მაქსიმალურად გამოყენებას ცდილობდა. ამის ერთ-ერთ დადასტურებას, ვენაში 1957 წლის 2 ივლისს გამართული სოციალისტური ინტერნაციონალის მეხუთე კონგრესზე საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დელეგაციის მონაწილეობის ფაქტი წარმოადგენს. ამ ფორუმზე მიღებული რეზოლუციით, საბჭოთა რუსეთის იმპერიული პოლიტიკური კურსის დაგმობასთან ერთად, სოლიდარობა და მხარდაჭერა გამოეცხადა თავისუფლებისათვის მებრძოლ პატარა ერებს. საქართველოს საკითხი განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრში ეგზილ სოციალისტების კონფერენციის მუშაობის დღის წესრიგში მოექცა. ამ კონფერენციის თავმჯდომარემ, პოლონეთის სოციალისტური პარტიის მეთაურმა **ზარემბამ**, დამსწრე საზოგადოებას მოკლედ გააცნო მოსკოველი დამპყრობლების წინააღმდეგ ქართველი ერის ბრძოლის ზოგიერთი ეპიზოდი და ხაზი გაუსვა ამ ბრძოლაში ქართული სოციალ-დემოკრატიის როლსა და დამსახურებას. რაც შეეხება ქართული დელეგაციის ხელმძღვანელის ნიკო იმნაიშვილის მოხსენებას, შეზღუდული რეგლამენტით გათვალისწინებული ჩარჩოს მიუხედავად, საქართველოს პირველი რესპუბლიკის განვლილი წარმატებული წლების ფონზე, დამსწრე საზოგადოებას, ოკუპანტი ქვეყნის წინააღმდეგ 1922-1924 წლებში ქართველი ხალხის შეურიგებელი ბრძოლის მნიშვნელოვანი დეტალები შეახსენა. ხაზგასმით აღნიშნა 1956 წლის მარტის მოვლენების ისტორიული როლი ქართველთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში. ეს ფაქტი, მის მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის მცდელობისკენ გადადგმულ ნაბიჯად იქნა შეფასებული. „ქართველი ერი – ამბობდა ნ. იმნაიშვილი – დღესაც იბრძვის საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად. მისი დიდი უმრავლესობა, დღესაც ჭეშმარიტი დემოკრატიული... იდეების ნიადაგზე დგას. მთელი სიმპათია და თანაგრძნობა, გმირი უნგრელი ერის, პოლონეთის და სხვა ერთა მხარეზეა, რომლებიც იბრძვიან საბჭოთა იმპერიალიზმისა და ტირანიის წინააღმდეგ. ქართველი მშრომელი ხალხის სახელით თქვენს წინაშე ვიმეორებ: გაუმარჯოს ადამიანის და ერის თავისუფლებას!..“

აღნიშნულ კონფერენციაზე საქართველოს საკითხის გატანა და შესაბამისი რეზოლუციის მიღების ფაქტი, ქართული მხარის სა-

სარგებლოდ მხოლოდ იდეოლოგიურ, პოლიტიკურ და მორალურ დატვირთვას ატარებდა. მეორე მხრივ, მაღალი საერთაშორისო ტრიბუნიდან საზოგადოებას ერთხელ კიდევ შეახსენეს საბჭოური კოლონიალიზმის უღლის ქვეშ მგმინავი ქართველი ერის უმძიმესი ყოფა. რაც შეეხება საბჭოთა ხელისუფლების სახეს, იგი ევროპის ქვეყნებისთვის ცნობილი იყო, მაგრამ გარკვეული მოსაზრებებიდან გამომდინარე, ხშირად არსებულ სინამდვილეზე თვალს ხუჭავდნენ და უმნიშვნელოვანეს საკითხებთან მიმართებაში, საბჭოთა რუსეთთან კომპრომისზე მიდიოდნენ. მიუხედავად ამისა, სსრკ-ში შემავალი ერების ემიგრაციების წარმომადგენლები ცივილიზებული სამყაროს დასანახად ფარხმალს არ ყრიდნენ და საბჭოთა სახელმწიფოს მთელი ფიზიონომიის სააშკარაოზე გამოტანას ცდილობდნენ. ამით, პატარა ერების თავისუფლებისთვის შესაბამის პროპაგანდას ეწეოდნენ. ამ მიმართულებით გატარებული ღონისძიებების თვალსაჩინოების ერთ-ერთ მაგალითს, 1957 წლის აგვისტოს პირველ რიცხვებში, მიუნხენში გამართული „საბჭოთა კავშირში შემავალ ეროვნებათა განთავისუფლების ლიგის“ (პარიზის ბლოკის) კონფერენციის მუშაობის ამსახველი მასალები წარმოადგენს. ამ ღონისძიებაზე ქართული ემიგრაციის მხრიდან ნოე ცინცაძე, რაჟდენ არსენიძე და სანდრო კორძაია იყვნენ მინვეულები. კავკასიის ხალხთა სახელით, მოხსენებით ს.კორძაია გამოვიდა. კონფერენციის მიერ მიღებული რეზოლუცია ნიუ იორკში გაეროს გადაეგზავნა.

იმ დოკუმენტური მასალის მიხედვით, რომელიც ქართული ემიგრაციის ძალისხმევით შეიქმნა და საერთაშორისო ორგანიზაციების მეშვეობით გახმოვანდა, პრაგმატული თვალსაზრისით, ქართველი ერის სასარგებლოდ არანაირი შედეგი არ გამოუღია. საბჭოთა რუსეთი საფეხურებრივად აგრძელებდა ქართველთა მიმართ სიძულვილისა და მიზანმიმართული გენოციდის ტოლფასოვან ქმედებებს. ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, ქართველი სოციალ-დემოკრატიის უფროსი თაობის უკანასკნელ მოჰიკანთა წინაშე, პრინციპულად დაისვა საკითხი: რა სახის მექანიზმის შემუშავება იყო საჭირო, რომ ქართველი ერი მოსალოდნელი პროვოკაციებისა და განადგურებისგან ყოფილიყო დაზღვეული. ეს საკითხი, მთელი სიგრძე-სიგანით საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთული ორგანიზაციების 1957 წლის 19 ოქტომბრის ყრილობაზე დაისვა. მხედველობაში მაქვს, კ.კანდელაკის მოხსენებაში – „ჩვენი ყოფაქცევა სამშობლოს განთავისუფ-

ლებისათვის ბრძოლაში" დასკვნების სახით წარმოდგენილი შემაჯამებელი ნაწილი. რამდენადაც იგი პროგრამულ ხასიათს ატარებს, მისი ავტორის ნააზრევისა და ნაფიქრალის უკეთ წარმოსაჩენად, აღნიშნული ტექსტის სრულად მოტანა მიზანშეწონილად მიმაჩნია.

„ჩემი მოხსენებიდან და ჩვენი საკითხის საერთაშორისო პოლიტიკურ მდგომარეობასთან დაკავშირებით- ამბობდა კ.კანდელაკი, ჩვენ შემდეგი დასკვნები უნდა გამოვიყვანოთ: 1) ახლანდელი პოლიტიკური მდგომარეობა გვავალებს, მტკიცედ დავრჩეთ იმ პოზიციაზე, რომელზედაც დარჩა ჩვენი ხალხი საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ და მისი პოლიტიკური ემიგრაცია უცხოეთში. ესე იგი, ჩვენ უნდა დავრჩეთ საქართველოს დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლის ნიადაგზე; 2) ბრძოლა გრძელდება. თუმცა ამ ბრძოლაში მარტო არ ვართ, მაგრამ მან შეიძლება კიდევ ხანგრძლივი ხასიათი მიიღოს. ამისთვის საჭიროა ქართველ ერთან ერთად, მთელმა ემიგრაციამ შეინარჩუნოს ეროვნული მისწრაფებანი და განამტკიცოს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის შეურიგებელი ბრძოლის გადანყვეტილება; 3) საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ორგანიზაციები, სადაც უნდა იმყოფებოდეს ისინი, თავის მოქმედების დანიშნულებად საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენას უნდა ისახავდეს. როგორც ამას ისახავდნენ საქართველოს ოკუპაციის დღიდან. იმავდროულად დაიცვას თავისუფალი ერის ყველა სუვერენული უფლება, მის შინაურ და საგარეო საქმეებში საკუთარი კონსტიტუციის ფარგლებში და ამ გადანყვეტილებას არასოდეს არ უღალატონ; 4) ჩვენი ხალხის წელში გასატეხად, თავის ქვეყნიდან გადასასახლებლად და უცხო ელემენტების ჩვენს ქვეყანაში ჩამოსახლებით, საოკუპაციო ხელისუფლება არავითარ ზომებს არ ერიდება. მტერს სურს, საქართველო მას ეკუთვნოდეს, მისი მიწა-წყალი არა ქართველებით იყოს დასახლებული. მტრის ასეთი უნიადაგო ველური განზრახვის მიმართ, ქართველ ხალხს მართებს დიდი სიფრთხილე, რომ პროვოკაციის ანკესს არ წამოეგოს; 5) ქართული ემიგრაცია იმდენად მცირერიცხოვანია, რომ ქართველი ერისადმი ფიზიკურათ და მატერიალურათ დახმარებისთვის, იგი არ წარმოადგენს თვალსაცივნო ძალას. ამიტომ, ემიგრაციის ხელმძღვანელთა უმთავრეს დანიშნულებათ რჩება: გააცნოს განათლებულ კაცობრიობას ქართველი ხალხის ეროვნული სულისკვეთება და ის გასაჭირი, რომელშიაც ჩაყენებულია ახლა ქართველი ხალხი თავის სამშობლო ქვეყანაში;

ალიმაღლოს ხმა ჩვენში გამეფებული ძალმომრეობის წინააღმდეგ; ამხილოს განათლებული კაცობრიობის წინაშე საოკუპაციო ხელისუფლების მუხანათური განზრახვები და დაიცვას ქართველი ერის საერთაშორისო უფლებები ყველგან, სადაც მას ხმა მიუწვდება; 6) საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად, საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩვენ შევდივართ საქმიან დამოკიდებულებაში თუ კავშირში ყველა იმ ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, რომელნიც: ა) იბრძვიან საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ; ბ) უდავოდ სცნობენ ქართველი ერის სუვერენულ უფლებას და მისწრაფებას თვით განაგონ თავისი ბედი დამოუკიდებლობის აღდგენისთვის, აღიარებენ ერთა თვითგამორკვევის უფლებას; გ) სხვა ერებთან საქმიან „დამოკიდებულებაში თუ კავშირში“ დაცული უნდა იქნას დამოუკიდებლობა ქართველი ერის,... არავითარ შემთხვევაში მისი ბედი არ უნდა გადაეხადოს მარტოდ-მარტო ერთი რომელიმე სხვა ერის ბედს, რამდენადაც ძლიერი უნდა იყოს იგი; 7) ჩვენი მოთხოვნილება ეროვნულ საკითხში არის ყველა დემოკრატიული და სოციალისტური პარტიების მსგავსი. ჩვენი პარტიის ხელმძღვანელი ორგანოები უნდა შეეცადონ,... მჭიდრო კავშირი აღადგინონ მეორე ინტერნაციონალში შემავალ სოციალისტურ პარტიებთან ისე, როგორც ეს იყო უკანასკნელი ომის წინა ხანებში; 8) გარკვეული პოლიტიკური პლატფორმის ნიადაგზე უნდა ვეცადოთ: ა) გავაერთიანოთ ჩვენი მოქმედება სხვა ქართულ პოლიტიკურ ჯგუფებთან, უპირველეს ყოვლისა თვით სოციალ-დემოკრატიული პარტიის შიგნით; ბ) მათთან ერთად შევძლოთ ჩვენი საპროპაგანდო მუშაობის გაძლიერება სხვადასხვა წრეებში, სხვადასხვა ქვეყნებში და უპირველეს ყოვლისა იქ, სადაც საქართველო უკვე ნაცნობი იყო დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ; გ) ჩვენი ერის ინტერესები მოითხოვს, რათა მჭიდრო ურთიერთობაში ვიყოთ საბჭოთა კავშირში ძალით შეყვანილ ყველა ერებთან და უპირველეს ყოვლისა ჩვენს მეზობლებთან; დ) ჩვენ უნდა შევიდეთ სხვადასხვა ერებთან თავისუფალ დამოკიდებულებაში, ჩვენი არჩევანი მოვახდინოთ და იგი საერთო გზას შევუერთოთ. ე) სასარგებლოდ მიგვაჩნია მონაწილეობა „ამერიკის კომიტეტის“ მუშაობაში. სახელდობრ, თავისუფალი სიტყვის მინოდებით ტყვეთ მყოფ მოსახლეობისთვის და საბჭოთა საინფორმაციო საშუალებების მიერ გავრცელებული ცრუ ცნობების გასაფანტავად. ამისთვის ჩვენ ხელი უნდა შევუწყოთ ამ მუშაობას; 9) ჩვენ მხარს ვუჭერთ და გვერდში ვუდგევართ ყოფილი ეროვნული მთავ-

რობის, როგორც საქართველოს დამოუკიდებლობის კანონიერ წარმომადგენლობას ქვეყნის უფლებების დაცვის საქმეში. ჩვენ მხარს ვუჭერთ ეროვნული საბჭოს მუშაობას, როგორც პოლიტიკური ემიგრაციის გამაერთიანებელ ორგანიზაციას და ვავალებთ ჩვენს წარმომადგენლებს, ხელი შეუწყონ მისი მუშაობის განვითარებას; 10) ქართველი ერი არ შერიგებია და არც შეურიგდება საოკუპაციო ხელისუფლებას; იგი იბრძვის და იბრძოლებს სხვადასხვა საშუალებებით უცხო ქვეყნის ბატონობის უღლის გადასაგდებად. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია, ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისთვის ბრძოლაში ქართველ ერთან იყო და იქნება“.

ამ ვრცელ ამონაწერში ის ძირითადი მიმართულებებია მოტანილი, რომლსაც ქართული ემიგრაცია და მისი ხელმძღვანელი ბირთვი – ეროვნული საბჭო უნდა დაყრდნობოდა. უკიდურეს შემთხვევაში, საოკუპაციო რეჟიმის წინააღმდეგ და ქართველთა ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისთვის ბრძოლაში ხელშემწყობის როლი შეესრულებინა. თუ როგორ მოხერხდებოდა ყოველივე ეს, რა ქმედითი ნაბიჯების გადადგმას შეძლებდა იმ პერიოდის პოლიტიკურად დასუსტებულ მდგომარეობაში მყოფი ქართული ემიგრაცია, ამას დრო წარმოაჩენდა.

ამრიგად, ნაშრომში მოტანილი მასალები და მისი ანალიზი, შემდეგი ფორმით შეიძლება შეჯამდეს: 1) ი. სტალინისა და ლ. ბერიას მიერ რეპრესირებულთა სარეაბილიტაციოდ 1953-1954 წლებში გატარებული ღონისძიებები, ლიბერალიზმისა და დემოკრატიზმის ილუზიის შექმნაზე, პოლიტიკური სისტემის მოსალოდნელი ცვლილებების შესახებ საზოგადოებაზე იდეოლოგიური ზემოქმედების მოსახდენად იყო გათვლილი.

პოლიტიკურად მომგებიანი ზემოაღნიშნული ღონისძიებების ფონზე, წინა წლების დანაშაულებრივი სახელმწიფოებრივი ქმედებების ქართველი ერისადმი აშკარა თუ ფარული გადაბრალებების პერმანენტული ტენდენცია, ერის ჯანსაღად მოაზროვნე ნაწილის წონასწორობიდან გამოყვანაზე და ქართველთა წინააღმდეგ შურის საძიებლად შედგენილი გეგმის ამოქმედებაზე იყო გათვლილი. დასახული მიზნის ხელშემწყობი საფეხურის ფუნქცია, პარტიის XX ყრილობის გადაწყვეტილებებმა შეასრულა; 2) 1956 წლის 5-9 მარტის მიტინგებზე ი. სტალინისა და მმართველი პარტიისადმი მხარდაჭერის ლოზუნგების ფონზე, საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხის დაყენება, პოლი-

ტიკურად გამართულ ქმედებას წარმოადგენდა. ხელისუფლებას, უცხო ქვეყნის ჯაშუშებად მომიტინგეების გამოსაცხადებლად ფრთებს უკვეცავდა. მიტინგის მონაწილეთა 5 კაციანი დელეგაციის ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის თავმჯდომარის მოადგილე ჯუ დე-სთან შეხვედრა, მისი წარმომადგენლის მომიტინგეთა წინაშე გამოსვლა, პოლიტიკური და იდეოლოგიური თვალსაზრისით განსაკუთრებულ დატვირთვას ატარებდა. თეატრალური ინსტიტუტის სტუდენტის გივი ბარამიძის მიერ 8 მარტს გამოტანილი ლოზუნგი – „გაუმარჯოს თავისუფალ საქართველოს, ძირს კოლონიალიზმი!“ ქართველთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მშვიდობიანი ფორმით განახლების ოფიციალური განაცხადის ჩარჩოში თავსდებოდა; 3) კავშირგაბმულობის სახლთან რუსი სამხედროებისგან მომიტინგეთა პროვოკაციაზე წამოგება და მათდამი ავტომატური იარაღიდან 9 მარტს ცეცხლის გახსნამ, ქართველთა სანიმუშოდ დასჯის და მისადმი ბიოლოგიური სიძულვილის დემონსტრირების სახე მიიღო. სკკპ ცეკას 1956 წლის 10 ივლისის დადგენილებით შექმნილი კომისიით, ცენტრალური ხელისუფლება სინამდვილის გაყალბებას და ქართველი ახალგაზრდების სამართლებრივად დადანაშაულებას ისახავდა მიზნად. ამ ამოცანის ვერშესრულებაში, ქართველი ექიმების მაღალმა პრინციპულობამ და პროფესიონალიზმმა გადაამწყვეტი როლი ითამაშა.

საზღვარგარეთის ქვეყნების პოლიტიკური ელიტის და მასმედიის საშუალებების მხრიდან, 1956 წლის მარტის მოვლენების შეფასებამ სამი საფეხური გაიარა: ა) ინდიფერენტული დამოკიდებულება; ბ) საბჭოთა საინფორმაციო საშუალებებზე დაყრდნობით არასწორი და ტენდენციური შეფასება, რომელიც პატარა ერების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის „ტიტოზმად“ გამოცხადებას დაედო საფუძვლად; გ) ობიექტური შეფასება, რომლის დამკვიდრებაში, ქართული ემიგრაციის ძალისხმევამ განსაკუთრებული როლი შეასრულა. 1956 წლის 5-9 მარტის მოვლენები, 1921 წლიდან დაწყებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გაგრძელებას წარმოადგენდა. იგი უცხო ქვეყნისგან ღირსებაშელახული ქართველი ხალხის მშვიდობიანი ფორმით გაბრძოლების დემონსტრირებად და საბჭოთა იმპერიის სივრცეში მონობის უღელდადგმული სასოწარკვეთილი ერის ცენტრისადმი დაუმორჩილებლობის ხმამაღალ შეძახილად უნდა შეფასდეს. მომხდარი ფაქტით, ქართველმა

ერმა, სსრკ-ის შემადგენლობაში დარჩენაზე ოფიციალურად თქვა უარი, რითაც რუსეთის გასაბჭოებულ იმპერიაში მიძინებული ერების გამოფხიზლებას დაუდო სათავე; 4) დასავლეთ ევროპის ქვეყნების მხრიდან, ქართველთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისადმი ზურგშექცევის მიუხედავად, სამშობლოზე უზომოდ შეყვარებული ახალგაზრდების ანტისაბჭოური იატაკქვეშა საქმიანობა (პროკლამაციების, ბუკლეტების, მცირე მოცულობის გაზეთების ბეჭდვა და არალეგარული ფორმით გავრცელება) 1956-1958 წლებში წარმატებულად გრძელდებოდა. დოკუმენტური მასალით დასტურდება, რომ გასული საუკუნის 60-იანი წლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში პეტრე მუხნარგიას, გიორგი ბატიაშვილის, ამირან აფციანურის, იროდიონ ფაჩულიას, გივი ბარამიძის, განსაკუთრებით ძმების – მიხეილ და გიორგი აფციანურების დონის შემოქმედებითი და პრაქტიკული საქმიანობა არავის გაუწევია. მითუმეტეს, ამ უმძიმეს სამუშაოს, სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის სასწორზე დადების საფასურად, განსაკუთრებული რეპრესიების პირობებში ეწეოდნენ; 5) 1956-1970 წლების ქართული ემიგრაციის პრაქტიკული საქმიანობა, ძირითადად ორი მიმართულებით შემოიფარგლებოდა: ა) მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების სწორი შეფასება-ანალიზით და ქართველი ერისადმი შესატყვისი რჩევა-დარიგებების მიწოდებით; ბ) საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ქართველ ერთან მიმართებაში შოვინიზმზე დაფუძნებული ღონისძიებებით განპირობებული საზიანო შედეგების შესახებ – საერთაშორისო ორგანიზაციების საქმის კურსში ჩაყენების მცდელობით. დასავლეთ ევროპის ქვეყნების მხრიდან, საბჭოთა რუსეთთან „დათბობის“ პოლიტიკური კურსიდან გამომდინარე, აღნიშნული ჩანაფიქრის განხორციელება, ქართულმა ემიგრაციამ იმ ეტაპზე ვერ შეძლო.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ა. სურგულაძე, პ. სურგულაძე, საქართველოს ისტორია, საკითხავი წიგნი 1783-1990, თბილისი, 1991.
2. შ. ნოზაძე, 1956 ტრაგიკული 9 მარტი, თბილისი, 1992.
3. მ. ნათმელაძე, ა. დაუშვილი, საქართველოს უახლესი ისტორია, თბილისი, 2004.
4. ლ. სარალიძე, 1956 წლის მარტი, წიგნში: დ. ჭუმბურიძე, ვ. კიკ-

ნაძე, ხ. ქოქრაშვილი, ლ. სარალიძე, საქართველო-რუსეთის ურთიერთობა XVIII- XXI საუკუნეებში, წიგნი II, თბილისი, 2016.

5. გაზ. „ქართული აზრი“, 1856, № 5.
6. გაზ. „კომუნისტი“, 1990, 10 ივლისი.
7. გაზ. „სახალხო განათლება“, 1990 წლის 14, 21 ივნისი.
8. გაზ. „ქართული აზრი“, 1856, № 6.
9. გაზ. „ქართული აზრი“, 1856, № 5.
10. გაზ. „ქართული აზრი“, 1856, № 5.
11. გაზ. „ქართული აზრი“, 1856, № 4.
12. ჟურნ. „ჩვენი დროშა“, 1956, № 22.
13. გაზ. „ქართული აზრი“, 1856, № 9.
14. „საარქივო მოამბე“, 2012, №12.
15. „თავისუფლების დაუცხრომელი სულისკვეთება“ (იგორ პატარაიძის ინტერვიუ გიორგი ბეჟუაშვილთან), იხ. ჟურნალი „პოლიტიკა“, 1991, № 9-10.
16. გაზ. „კონსტიტუციურ-დემოკრატი“, 1994, ივნისი.
17. გაზ. „ქართული აზრი“, 1956, № 26.
18. გაზ. „ქართული აზრი“, 1959, №32.

Shota Vadachkoria

*Doctor of Historical Sciences, Ivane Javakhi-
shvili Tbilisi State University, Ivane Javakhi-
shvili Institute of History and Ethnology,
Chief Scientist-researcher of the Department
of Modern and Contemporary History*

Anti-Soviet Actions in Georgia and the Georgian Emigration (1956-1960)

Summary

The materials we used in the given article made possible to draw the following conclusions: 1) N. Khrushchev's measures conducted in 1953-1954 for the rehabilitation of those who were arrested during I. Stalin's and L. Beria's rule, created the illusion of liberalism and democracy. This disguised political activity had a kind of ideological impact on young people of Georgia, who expected that there will be possible changes of the

political system. The Soviet Union authorities imposed responsibility on the Georgian nation for the notorious deeds of I. Stalin and L. Beria. This plan was designed to exasperate the people and took a revenge on them. Georgians' negative attitude towards the N. Khrushchev's speech: „On the Cult of Personality and Its Consequences“ pronounced at the twentieth congress of the Communist Party and the resolution of the same congress was used as one of the steps to reach the goal. 2) At the public rally of March, 5-9 in 1956 on the background of the rallying cries supporting I. Stalin and the party, putting forward the issue of the independence of the country was politically correct. These rallying cries enabled government to announce participants of the rally by spies of the foreign country. From the political and ideological viewpoint meeting of the delegation consisting of the five members of the rally participants with the vice chairman of the People's Republic of China Zhu De and the speech of his representative to the rally participants had a special significance. The student of the Theatre Institute Givi Baramidze put forward the rallying cry: „Hail independent Georgia! Down with the colonialism!“ We believe this fact can be put within the frames of the official announcement of the revival of the national-liberation movement of Georgians. 3) Russian Red Army provocation against demonstrators and the use of automatic weapons against them on March, 9 was a demonstration of giving Georgians exemplary punishment and of biological hatred towards them. With the help of the Commission established by the decree of the Central Committee of the Communist Party of Georgia in July, 10, 1956 the central government aimed to falsify the reality and accuse Georgian young people. But this plan failed. Fidelity to their principles and high professionalism of the Georgian doctors plaid a pivotal role in the failure of this project.

Political élite and media of the foreign countries passed three steps of evaluation of the event of March, 1956: a) indifferent attitude; b) incorrect and tendentious evaluation based on the Soviet media information that determined announcement of the small nations' national-liberation movements as „Titoism“; c) objective evaluation. Georgian emigration played a great role in establishing this evaluation. The events of March, 5-9, 1956 was a continuation of the national liberation movement which started in 1921. These events were the demonstration of peaceful fight against the foreign country which derogated dignity from the Georgian people. It should be evaluated as a desperate, enslaved within the Soviet empire

nation's cry of defiance against the centre. With these events Georgian people officially said no to stay as a part of the Soviet Union. Thus it contributed to the awakening of small nations which were the member republics of the Sovietized Russian Empire. Despite the Western European countries turned their backs to Georgia, the anti-Soviet illegal activity (printing of proclamations, booklets, small size newspapers and spreading them illegally) of the young people of Georgia, overfond of their motherland, successfully was continued in 1956-1958. Documentary materials prove that in the 60es of the last century the creative and practical activity of Petre Meunargia, Giorgi Batiashvili, Amiran Aptsiauri Irodion Pachulia, Givi Baramidze and especially of brothers: Mikheil and Giorgi Aptsiauris was remarkable. All the more, they do this hard work to the detriment of their health and risk their lives because it was the period of hard repressions. 5) Practical activities of the Georgian emigration of 1956-1970 were mostly of two kinds: a) evaluation of the current political processes and giving appropriate advices to the Georgian people. b) Informing international organizations about the results of the Soviet government's chauvinistic policy against Georgian nation. As the West European countries carried on the course of so called „warming“ policy the Georgian emigration could not reach the goal at that time.